A Marxizmus-Leninizmus Klasszikusainak Kiskönyvtára

MARX—ENGELS

A kommunista kiáltvány

1

MARX—ENGELS

A KOMMUNISTA PÁRT KIÁLTVÁNYA

A MARXIZMUS–LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK KISKÖNYVTÁRA

1.

MARX–ENGELS

A KOMMUNISTA PÁRT KIÁLTVÁNYA

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1970

JELEN KIADÁS
A „MARX ÉS ENGELS MŰVEI"-BEN
MEGJELENT FORDÍTÁST KÖVETI.

A KIADÓ

MARX ÉS ENGELS
ELŐSZAVAI
A „KOMMUNISTA PÁRT KIÁLTVÁNYA"
KIADÁSAIHOZ

MARX–ENGELS: ELŐSZÓ AZ 1872-ES NÉMET KIADÁSHOZ

MARX–ENGELS: ELŐSZÓ AZ 1882-ES OROSZ KIADÁSHOZ

ENGELS: ELŐSZÓ AZ 1883-AS NÉMET KIADÁSHOZ

ENGELS: ELŐSZÓ AZ 1888-AS ANGOL KIADÁSHOZ

ENGELS: ELŐSZÓ AZ 1890-ES NÉMET KIADÁSHOZ

ENGELS: ELŐSZÓ AZ 1892-ES LENGYEL KIADÁSHOZ

ENGELS: AZ OLASZ OLVASÓHOZ (1893)

ELŐSZÓ
AZ 1872-ES NÉMET KIADÁSHOZ

A Kommunisták Szövetsége, egy nemzetközi munkásegyesülés, amely az akkori viszonyok között magától értetődően csak titkos lehetett, az 1847 novemberében Londonban megtartott kongresszusán megbízta az alulírottakat egy, a nyilvánosságnak szánt, részletes elméleti és gyakorlati pártprogram megfogalmazásával. Így keletkezett az itt következő „Kiáltvány", amelynek kézirata néhány héttel a februári forradalom előtt jutott el kinyomtatás végett Londonba. Először németül kerülvén nyilvánosságra, ezen a nyelven Németországban, Angliában és Amerikában legalább tizenkét különböző kiadásban nyomtatták ki. Angolul első ízben 1850-ben Londonban, a „Red Republican"-ben jelent meg, Miss Helen Macfarlane fordításában, majd 1871-ben Amerikában, legkevesebb három különféle fordításban. Franciául első ízben Párizsban, rövid idővel az 1848-as júniusi felkelés előtt, nemrégen pedig a New York-i „Le Socialiste"-ban jelent meg. Egy újabb fordítása előkészületben van. Lengyelül Londonban jelent meg, rövid idővel első német kiadása után. Oroszul Genfben a hatvanas években. Dán nyelvre ugyancsak hamarosan megjelenése után fordították le.

Bármennyire megváltoztak is a viszonyok az utóbbi huszonöt esztendő alatt, az ebben a „Kiált-

vány"-ban kifejtett általános alapelvek nagyjában és egészében még ma is teljesen helyesek. Egyes részletek itt-ott javítandók lennének. Ezen alapelvek gyakorlati alkalmazása, jelenti ki maga a „Kiáltvány", mindenütt és mindenkor a történelmileg meglevő körülményektől fog függni, és ezért egyáltalában nem helyezünk különös súlyt a II. fejezet végén javasolt forradalmi rendszabályokra. Ez a passzus ma sok tekintetben másképp hangzanék. Tekintettel a nagyiparnak az utóbbi huszonöt esztendőben tett óriási továbbfejlődésére és a munkásosztálynak ezzel együtt továbbhaladó pártszervezettségére, az először a februári forradalomból, majd, még sokkal inkább, a Párizsi Kommünből adódó gyakorlati tapasztalatokra — amikor a proletariátus első ízben volt két hónapon át a politikai hatalom birtokában —, ma ez a program helyenként elavult. Nevezetesen a Kommün bebizonyította, hogy „a munkásosztály nem veheti egyszerűen birtokába a kész államgépezetet, hogy azt saját céljaira működésbe hozza". (Lásd „A polgárháború Franciaországban. A Nemzetközi Munkásszövetség Főtanácsának Üzenete" német kiadásának 19. oldalát, ahol ez a gondolat bővebben ki van fejtve.) Továbbá magától értetődik, hogy a szocialista irodalom kritikája mai szempontból hézagos, mert csak 1847-ig terjed; ugyanúgy az is, hogy a kommunistáknak a különböző ellenzéki pártokhoz való viszonyára vonatkozó megjegyzések (IV. fejezet), bár alapvonásaikban még ma is helyesek, kifejtésükben azonban ma már azért is elavultak, mert a politikai helyzet teljesen átalakult, és a tör-

ténelmi fejlődés a legtöbb ott felsorolt pártot elsöpörte a föld színéről.

De a „Kiáltvány" történelmi dokumentum, amelyen változtatni már nincs jogunk. Egy későbbi kiadás talán majd az 1847-től terjedő időközt áthidaló bevezetés kíséretében fog megjelenni; a jelenlegi lenyomat túl váratlanul ért minket ahhoz, hogy időt hagyjon erre.

London, 1872 június 24.

Karl Marx Friedrich Engels

ELŐSZÓ
AZ 1882-ES OROSZ KIADÁSHOZ*

A „Kommunista Párt kiáltványá"-nak első orosz kiadása, Bakunyin fordításában, a hatvanas évek elején** jelent meg a „Kolokol" nyomdájában. A Nyugat az idő tájt ebben (a „Kiáltvány" *orosz* kiadásában) csak egy irodalmi kuriózumot láthatott. Az ilyen felfogás ma lehetetlen volna.

Hogy mennyire korlátolt területet foglalt el még akkoriban (1847 decemberében) a proletármozgalom, azt legvilágosabban megmutatja a „Kiáltvány" utolsó fejezete: A kommunisták viszonya a különböző ellenzéki pártokhoz a különböző országokban. Itt ugyanis éppen Oroszország és az Egyesült Államok hiányzanak. Az az idő volt ez, amikor Oroszország az egész európai reakció utolsó nagy tartalékát alkotta; amikor az Egyesült Államok a fölös európai proletár erőket bevándorlás révén felszívta. Mindkét ország nyersanyaggal látta el Európát és egyben ipari termékeinek felvevőpiaca volt. Akkoriban tehát mindkét ország, így vagy úgy, a fennálló európai rend támasza volt.

Mennyire másként van ma! Éppen az európai bevándorlás tette képessé Észak-Amerikát arra az

* *Az előszó szövegét a német nyelvű eredeti alapján közöljük. — Szerk.*

** *Helyesen:* 1869-ben. — *Szerk.*

óriási mezőgazdasági termelésre, melynek konkurrenciája alapjaiban rendíti meg az európai földtulajdont — a nagyot csakúgy, mint a kicsit. Ezenfelül ez tette lehetővé az Egyesült Államoknak, hogy roppant ipari segélyforrásait olyan energiával és olyan fokon aknázza ki, hogy annak rövidesen meg kell törnie Nyugat-Európa és kiváltképpen Anglia ipari egyeduralmát. Mindkét körülmény forradalmasítóan hat vissza magára Amerikára. A farmer kis és közepes földtulajdona, az egész politikai berendezkedés bázisa, mindinkább áldozatául esik az óriásfarm konkurrenciájának; egyidejűleg az ipari kerületekben most először fejlődik ki egy tömeges proletariátus és a tőkék mesébe illő koncentrációja.

És hát Oroszország! Az 1848—49-es forradalom idején nemcsak az európai fejedelmek, hanem az európai burzsoák is az orosz beavatkozásban találtak egyetlen menekvésre az éppen hogy ébredező proletariátus elől. A cárt az európai reakció főnökeként proklamálták. Ma a cár a forradalom hadifoglya Gatcsinában és Oroszország az európai forradalmi akció élcsapata.

A „Kommunista Kiáltvány" feladata az volt, hogy proklamálja a modern polgári tulajdon elkerülhetetlenül küszöbönálló felbomlását. Oroszországban azonban azt látjuk, hogy a gyorsan felvirágzó kapitalista szédelgés és az éppen hogy kifejlődő polgári földtulajdon mellett a földnek nagyobbik fele a parasztok közös birtokában van. Az a kérdés most: átmehet-e az orosz obscsina, a föld ősrégi közös birtoklásának egyik, jóllehet erősen megrendült

formája, közvetlenül a közös birtoklás magasabb, kommunista formájába? Vagy, ellenkezőleg, végig kell-e előbb mennie ugyanazon felbomlási folyamaton, amely a Nyugat történelmi fejlődését alkotja?

Az egyetlen válasz, amely erre manapság lehetséges, a következő: ha az orosz forradalom jeladás lesz egy nyugati proletárforradalomra, úgy, hogy a kettő egymást kiegészíti, akkor a mostani orosz közös földtulajdon kiindulópontja lehet egy kommunista fejlődésnek.

London, 1882 január 21.

Karl Marx F. Engels

ELŐSZÓ
AZ 1883-AS NÉMET KIADÁSHOZ

A jelen kiadás előszavát, sajnos, egyedül kell aláírnom. Marx, az a férfiú, akinek Európa és Amerika egész munkásosztálya többet köszönhet, mint bárki másnak — Marx a highgate-i temetőben nyugszik, és sírja fölött immár az első fű zöldell. Halála óta a „Kiáltvány" átdolgozásáról vagy kiegészítéséről már éppenséggel nem lehet szó többé. Annál inkább szükségesnek tartom, hogy itt még egyszer nyomatékosan leszögezzem a következőket.

A „Kiáltvány"-on végighúzódó alapgondolat: hogy a gazdasági termelés és minden történelmi korszaknak ebből szükségszerűen folyó társadalmi tagozódása az alapja e korszak politikai és szellemi történetének; hogy ennek megfelelően (a föld ősrégi közös birtoklásának felbomlása óta) az egész történelem osztályharcok története volt, kizsákmányolt és kizsákmányoló, elnyomott és elnyomó osztályok között a társadalmi fejlődés különböző fokain folytatott harcok története; hogy ez a harc azonban most olyan fokot ért el, amelyen a kizsákmányolt és elnyomott osztály (a proletariátus) már csak úgy szabadíthatja fel magát az őt kizsákmányoló és elnyomó osztály (a burzsoázia) alól, ha egyidejűleg az egész társadalmat mindenkorra megszabadítja a kizsákmányolástól, az elnyomástól és az osztályhar-

coktól — ez az alapgondolat egyedül és kizárólag Marxé.*

Ezt már gyakran kijelentettem; de éppen most szükséges, hogy ez itt álljon maga a „Kiáltvány" előtt is.

London, 1883 június 28.

F. Engels

* *(1890)* „Ehhez a gondolathoz" — mondom az angol fordításhoz készült előszóban —, „amely véleményem szerint arra van elhivatva, hogy a történelemtudományban ugyanolyan haladásnak legyen az alapja, mint aminőnek Darwin elmélete volt a természettudományban — ehhez a gondolathoz mindketten már több esztendővel 1845 előtt fokozatosan közeledtünk. Hogy menynyire haladtam ebben az irányban önállóan előre, legjobban mutatja »A munkásosztály helyzete Angliában« című munkám. Mikor azonban 1845 tavaszán Brüsszelben ismét találkoztam Marxszal, ő már teljesen kidolgozta ezt a gondolatot, és majdnem olyan világos szavakkal tárta elém, mint amelyekkel azt itt összefoglaltam." — *Engels jegyzete.*

ELŐSZÓ
AZ 1888-AS ANGOL KIADÁSHOZ

A „Kiáltvány" a Kommunisták Szövetségének, egy eleinte kizárólag német, később nemzetközi munkásegyesülésnek a programjaként jelent meg, amely egyesülés a kontinens 1848 előtti politikai viszonyai között elkerülhetetlenül titkos társaság volt. A Szövetség 1847 novemberében Londonban tartott kongresszusa megbízta Marxot és Engelst, hogy dolgozzanak ki közzététel céljából egy teljes elméleti és gyakorlati pártprogramot. A német nyelvű kéziratot 1848 januárjában, néhány héttel a február 24-i francia forradalom előtt küldték el kinyomtatás végett Londonba. Egy francia fordítást rövid idővel az 1848-as júniusi felkelés előtt adtak ki Párizsban. Az első angol fordítás, Miss Helen Macfarlane munkája, George Julian Harney „Red Republican"-jében jelent meg Londonban 1850-ben. Egy dán és egy lengyel kiadást is közzétettek.

Az 1848 júniusi párizsi felkelésnek — a proletariátus és a burzsoázia közötti első nagy csatának — a veresége következtében az európai munkásosztály társadalmi és politikai törekvései egy időre ismét háttérbe szorultak. A harc a hatalomért ettől kezdve, akárcsak a februári forradalom előtt, ismét kizárólag a vagyonos osztály különböző csoportjai között folyt; a munkásosztály arra volt korlátozva, hogy a politikai

mozgásszabadságért küzdjön, és hogy a burzsoá radikálisok szélsőbalszárnyának szerepét töltse be. Ahol független proletármozgalmak még életjelt adtak magukról, kíméletlenül üldözték őket. Így a porosz rendőrség kinyomozta a Kommunisták Szövetségének akkoriban Kölnben székelő Központi Bizottságát. A Bizottság tagjait letartóztatták és 18 havi vizsgálati fogság után 1852 októberében bíróság elé állították. Ez a híres „kölni kommunista per" október 4-től november 12-ig tartott; a letartóztatottak közül hetet háromtól hat évig terjedő várfogságra ítéltek. Nyomban az ítélet kihirdetése után a megmaradt tagok a Szövetséget formailag is feloszlatták. Ami a „Kiáltvány"-t illeti, úgy látszott, hogy ettől kezdve feledésre van kárhoztatva.

Amikor az európai munkásosztály ismét eléggé megerősödött az uralkodó osztályok elleni új támadáshoz, létrejött a Nemzetközi Munkásszövetség. De ez a Szövetség, amely kifejezetten abból a célból alakult, hogy Európa és Amerika egész harcos proletariátusát egyetlen testületbe forrassza össze, nem proklamálhatta azonnal a „Kiáltvány"-ban lefektetett alapelveket. Az Internacionálé programjának eléggé tágnak kellett lennie ahhoz, hogy az angol tradeunionok, a francia, belga, olasz és spanyol proudhonisták és a németországi lassalleánusok* elfogad-

* Személy szerint Lassalle előttünk mindig Marx tanítványának vallotta magát és, mint ilyen, a „Kiáltvány" talaján állott. De nyilvános agitációjában, 1862—1864-ben, nem ment túl az állami hitellel támogatott termelőszövetkezetek követelésén. — *Engels jegyzete.*

hassák. Marx, aki ezt a programot valamennyi párt megelégedésére megfogalmazta, szilárdan bízott a munkásosztály szellemi fejlődésében, amelynek az együttes cselekvésből és a kölcsönös véleménycseréből szükségszerűen ki kellett sarjadnia. Maguk a tőke ellen vívott harc eseményei és viszontagságai — a vereségek még jobban, mint a győzelmek — elkerülhetetlenül kellett hogy tudatára ébresszék az embereket különböző kedvenc csodaszereik elégtelenségének, és egyengessék az utat a munkásosztály felszabadulása igazi feltételeinek tökéletesebb átlátásához. És Marxnak igaza volt. Amikor 1874-ben az Internacionálé feloszlott, a munkások egészen más emberek voltak már, mint alapításakor, 1864-ben. A proudhonizmus Franciaországban, a lassalleánizmus Németországban kihalóban volt és még a konzervatív angol trade-unionok is — ámbár legtöbbjük már régen megszüntette kapcsolatát az Internacionáléval — fokozatosan haladtak a felé a pont felé, amelyen a múlt évben Swanseaben elnökük így szólhatott nevükben: „A kontinentális szocializmus nem ijesztő már számunkra." Valóban, a „Kiáltvány" alapelvei jelentős előrehaladást tettek az egész világ munkásai között.

Ily módon maga a „Kiáltvány" is megint előtérbe került. A német szöveget 1850 óta többször újranyomták Svájcban, Angliában és Amerikában. 1872-ben angolra fordították New Yorkban, ez a fordítás a „Woodhull and Claflin's Weekly"-ben jelent meg. Ennek az angol szövegnek alapján a New York-i „Le Socialiste"-ban egy francia fordítás is napvilágot látott. Azóta Amerikában legalább két további —

többé-kevésbé csonka — angol fordítás készült, amelyek egyikét Angliában utánnyomták. Az első orosz fordítás, Bakunyin műve, 1863 körül* jelent meg Herzen *„Kolokol"-jának* nyomdájában Genfben, egy második ugyancsak Genfben, 1882-ben, a hős Vera Zaszulics** fordításában. Egy újabb dán kiadás található a „Socialdemokratisk Bibliothek"-ban (Koppenhága 1885); egy újabb francia fordítás a „Le Socialiste"-ban (Párizs 1886***). Ez utóbbi kiadás alapján spanyol fordítás készült, amelyet 1886-ban Madridban adtak ki. A német utánnyomások számát nem lehet pontosan megállapítani, egészben véve legalább tizenkettő van. Egy örmény fordítás, amelynek néhány hónappal ezelőtt kellett volna megjelennie Konstantinápolyban, értesülésem szerint azért nem látott napvilágot, mert a kiadó félt Marx nevével közzétenni egy könyvet, a fordító viszont nem volt hajlandó a „Kiáltvány"-t a saját termékének mondani. Más nyelvekre történt további fordításokról hallottam ugyan, ezeket azonban nem láttam. Így hát a „Kiáltvány" története nagymértékben tükrözi a modern munkásmozgalom történetét; jelenleg kétségtelenül az egész szocialista irodalom legelterjedtebb, legnemzetközibb terméke, közös program, melyet Szibériától Kaliforniáig munkások milliói ismernek el.

És mégis, megírása idején nem nevezhettük volna *szocialista* kiáltványnak. Szocialistának 1847-ben egy-

* *Helyesen:* 1869-ben. — *Szerk.*

** *Az orosz fordítás valójában, ahogy erre más helyen Engels is rámutat, Plehanovtól származik.* — *Szerk.*

*** *Helyesen:* 1885. — *Szerk.*

részt a különböző utópikus rendszerek híveit nevezték, az angol owenistákat és a francia fourieristákat; ezek is, azok is akkor már pusztak szetává zsugorodtak és fokozatosan kihalóban voltak; másrészt a legkülönfélébb szociális kuruzslókat, akik azt állították, hogy mindenfajta toldással-foldással, a tőke és a profit minden veszélyeztetése nélkül orvosolják az összes társadalmi bajokat — mindkét esetben olyan embereket, akik a munkásosztály mozgalmán kívül állottak és inkább a „művelt" osztályoknál kerestek támogatást. A munkásosztálynak az a része, amelyik meggyőződött a pusztán politikai átalakulások elégtelenségéről és a társadalom teljes átformálásának szükségességét hirdette, ez a rész akkor kommunistának nevezte magát. Nyers, csiszolatlan, merőben ösztönös kommunizmus volt ez, mégis érintette a legfontosabb pontot, és elég erős volt a munkásosztályban ahhoz, hogy létrehozza Franciaországban Cabet, Németországban pedig Weitling utópikus kommunizmusát. Tehát 1847-ben szocializmus burzsoámozgalmat, kommunizmus munkásmozgalmat jelentett. A szocializmus, legalábbis a kontinensen, „tiszteletreméltó" volt, a kommunizmus épp az ellenkezője. És minthogy mi kezdettől fogva azon a nézeten voltunk, hogy „a munkásosztály felszabadítása magának a munkásosztálynak a műve kell hogy legyen", semmi kétségünk nem lehetett afelől, hogy a két név közül melyiket kell választanunk. Sőt, azóta sem jutott sohasem eszünkbe, hogy e nevet megtagadjuk.

Bár a „Kiáltvány" kettőnk közös munkája, kötelességemnek tartom megállapítani, hogy alapgondo-

lata, mely az egésznek magva, Marxé. Ez a gondolat a következő: hogy minden történeti korszakban az uralkodó gazdasági termelési és cseremód és az ebből szükségszerűen folyó társadalmi szervezet az az alap, amelyre e korszak politikai és szellemi története épült és amelyből ez egyedül megmagyarázható; hogy következésképpen az emberiség egész története (a földet közös tulajdonban birtokló kezdetleges nemzetségi társadalom felbomlása óta) osztályharcok története volt, kizsákmányoló és kizsákmányolt, uralkodó és elnyomott osztályok küzdelmeié; hogy ezeknek az osztályharcoknak története a fejlődés során most olyan fokot ért el, amelyen a kizsákmányolt és elnyomott osztály — a proletariátus — csak úgy érheti el felszabadulását a kizsákmányoló és uralkodó osztály — a burzsoázia — járma alól, ha egyidejűleg az egész társadalmat egyszer s mindenkorra megszabadítja minden kizsákmányolástól és elnyomástól, osztálykülönbségtől és osztályharctól.

Ehhez a gondolathoz, amely véleményem szerint arra van elhivatva, hogy a történelemtudományban ugyanolyan haladásnak legyen az alapja, mint aminőnek Darwin elmélete volt a természettudományban — ehhez a gondolathoz mindketten már több esztendővel 1845 előtt fokozatosan közeledtünk. Hogy mennyire haladtam ebben az irányban önállóan előre, legjobban mutatja „A munkásosztály helyzete Angliában" című munkám.* Mikor azonban 1845

* *Frederick Engels:* „The Condition of the Working Class in England in 1844", fordította Florence Kelley-Wischnewetzky. New York, Lovell — London, W. Reeves 1888. — *Engels jegyzete.*

tavaszán Brüsszelben ismét találkoztam Marxszal, ő már teljesen kidolgozta ezt a gondolatot és majdnem olyan világos szavakkal tárta elém, mint amelyekkel azt itt összefoglaltam.

Az 1872-es német kiadáshoz írt közös előszavunkból idézem az alábbiakat:

„Bármennyire megváltoztak is a viszonyok az utóbbi huszonöt esztendő alatt, az ebben a »Kiáltvány«-ban kifejtett általános alapelvek nagyjában és egészében még ma is teljesen helyesek. Egyes részletek itt-ott javítandók lennének. Ezen alapelvek gyakorlati alkalmazása, jelenti ki maga a »Kiáltvány«, mindenütt és mindenkor a történelmileg meglevő körülményektől fog függni, és ezért egyáltalában nem helyezünk különös súlyt a II. fejezet végén javasolt forradalmi rendszabályokra. Ez a passzus ma sok tekintetben másképp hangzanék. Tekintettel a nagyiparnak az utóbbi huszonöt esztendőben tett óriási továbbfejlődésére és a munkásosztálynak ezzel együtt továbbhaladó pártszervezettségére, az először a februári forradalomból, majd, még sokkal inkább, a Párizsi Kommünből adódó gyakorlati tapasztalatokra — amikor a proletariátus első ízben volt két hónapon át a politikai hatalom birtokában —, ma ez a program helyenként elavult. Nevezetesen a Kommün bebizonyította, hogy »a munkásosztály nem veheti egyszerűen birtokába a kész államgépezetet, hogy azt saját céljaira működésbe hozza«. (Lásd »A polgárháború Franciaországban. A Nemzetközi Munkásszövetség Főtanácsának Üzenete«, London, Truelove 1871, 15. old., ahol ez a gondolat

bővebben ki van fejtve.) Továbbá magától értetődik, hogy a szocialista irodalom kritikája mai szempontból hézagos, mert csak 1847-ig terjed; ugyanúgy az is, hogy a kommunistáknak a különböző ellenzéki pártokhoz való viszonyára vonatkozó megjegyzések (IV fejezet), bár alapvonásaikban még ma is helyesek, kifejtésükben azonban ma már azért is elavultak, mert a politikai helyzet teljesen átalakult, és a történelmi fejlödés a legtöbb ott felsorolt pártot elsöpörte a föld színéről.

De a »Kiáltvány« történelmi dokumentum, amelyen változtatni már nincs jogunk."

A jelen fordítás Samuel Moore úr műve, aki Marx „Tőké"-jének nagyobbik részét is fordította. A munkát közösen átnéztük és ahhoz történelmi célzások megvilágítására néhány jegyzetet csatoltam.

London, 1888 január 30.

Friedrich Engels

ELŐSZÓ
AZ 1890-ES NÉMET KIADÁSHOZ

A fentiek* megírása óta ismét szükségessé vált a „Kiáltvány" egy új német kiadása, és sok mindenféle történt is vele, ami itt megemlítendő.

Egy második orosz fordítás — Vera Zaszulicstól — jelent meg 1882-ben Genfben; előszavát Marx és én írtuk. Az eredeti német kézirat, sajnos, elkallódott, oroszból kell tehát visszafordítanom, ami semmiképpen sem válik a munka javára. Így hangzik:**

— — —

Körülbelül ugyanabban az időben új lengyel fordítás jelent meg Genfben: „Manifest komunistyczny".

Továbbá egy új dán fordítás jelent meg a „Socialdemokratisk Bibliothek"-ban, Koppenhága 1885. Sajnos, nem egészen teljes; kimaradt belőle néhány lényeges rész, amely a fordítónak úgy látszik nehézséget okozott, s egyebekben is itt-ott észrevehetők a felületesség nyomai, ami annál kellemetlenebbül feltűnő, mert a munkán meglátszik, hogy a fordító kissé több gonddal kitűnőt tudott volna nyújtani.

* *Az 1883-as német kiadás előszava. — Szerk.*

** *A „Kiáltvány" orosz előszavának német eredetije azóta előkerült. Szövegét lásd 10—12. old. — Szerk.*

1886-ban* új francia fordítás jelent meg a párizsi „Le Socialiste"-ban; az eddig megjelentek között ez a legjobb.

Ennek nyomán ugyanabban az évben először a madridi „El Socialista"-ban, majd brosúraként spanyol átültetést hoztak nyilvánosságra: „Manifiesto del Partido Communista" por Carlos Marx y F. Engels, Madrid, Administración de „El Socialista", Hernán Cortés 8.

Mint kuriózumot megemlítem még, hogy 1887-ben örmény fordítás kéziratát ajánlották fel egy konstantinápolyi kiadónak; de a jóembernek nem volt bátorsága ahhoz, hogy kinyomasson valamit, amin a Marx név állott és azt akarta, hogy a fordító inkább magát nevezze meg szerzőként, amit azonban ez visszautasított.

Miután majd az egyik, majd a másik többé-kevésbé pontatlan amerikai fordítást több ízben újranyomták Angliában, végre 1888-ban hiteles fordítás jelent meg. Samuel Moore barátom készítette és kinyomatása előtt még egyszer mindketten együtt átnéztük. Címe: „Manifesto of the Communist Party" by Karl Marx and Frederick Engels. Authorized English Translation, edited and annotated by Frederick Engels, 1888. London, William Reeves, 185 Fleet St. E. C. Ennek a kiadásnak néhány jegyzetét átvettem a jelenlegibe.

A „Kiáltvány"-nak megvolt a maga saját életpályája. Megjelenése pillanatában a tudományos

* *Helyesen:* 1885-ben. — *Szerk.*

szocializmusnak akkoriban még kislétszámú élcsapata lelkesen köszöntötte (mint ezt az első előszóban felsorolt fordítások bizonyítják), a párizsi munkások 1848 júniusi leveretésével kezdődő reakció azonban csakhamar háttérbe szorította, és végül a kölni kommunisták 1852 novemberében történt elítélésével „törvény szerint" kiközösítették. A februári forradalomtól datálódó munkásmozgalomnak a nyilvánosság színpadáról való letűntével a „Kiáltvány" is a háttérbe szorult.

Amikor az európai munkásosztály ismét kellőképp megerősödött az uralkodó osztályok hatalma elleni új rohamhoz, létrejött a Nemzetközi Munkásszövetség. Célja az volt, hogy *egy* nagy hadtestté olvassza össze Európa és Amerika egész harcos munkásságát. Ezért nem lehetett a „Kiáltvány"-ban lefektetett alapelvekből *kiindulnia*. Olyan programmal kellett rendelkeznie, amely nem csapta be az ajtót az angol tradeunionok, a francia, belga, olasz és spanyol proudhonisták, meg a német lassalleánusok* előtt. Ezt a programot — az Internacionálé szervezeti szabályzatának elvi indokolását — Marx még Bakunyin és az anarchisták által is elismert mesteri módon fogalmazta meg. A „Kiáltvány"-ban felállított tételek végső győzelmét illetően Marx csakis és kizárólag a

* Személy szerint Lassalle előttünk mindig Marx „tanítványának" vallotta magát, és mint ilyen, természetesen a „Kiáltvány" talaján állott. Másképp áll a dolog azokkal a híveivel, akik nem mentek túl követelésén, az állami hitellel támogatott termelőszövetkezeteken, s az egész munkásosztályt felosztották államsegélyesekre és önsegélyesekre. — *Engels jegyzete.*

munkásosztály szellemi fejlődésére hagyatkozott, melynek az együttes cselekvésből és a véleménycseréből szükségszerűen ki kellett sarjadnia. A tőke ellen vívott harc eseményei és viszontagságai, a vereségek még jobban, mint a sikerek, elkerülhetetlenül fel kellett hogy világosítsák a harcolókat eddigi csodaszereik elégtelenségéről, és koponyáikat fogékonyabbá kellett hogy tegyék a munkások felszabadulása igazi feltételeinek alapos átlátására. És Marxnak igaza volt. A munkásosztály 1874-ben, az Internacionálé feloszlásakor, egészen más munkásosztály volt, mint 1864-ben, alapításakor. A proudhonizmus a latin országokban, a specifikus lassalleánizmus Németországban kihalóban volt, és még az akkori megrögzött konzervatív angol trade-unionok is fokozatosan haladtak a felé a pont felé, amelyen 1887-ben swanseai kongresszusuk elnöke így szólhatott nevükben: „A kontinentális szocializmus nem ijesztő már számunkra." De a kontinentális szocializmus 1887-ben már csaknem kizárólag az az elmélet volt, amelyet a „Kiáltvány" hirdet. És így a „Kiáltvány" története bizonyos fokig a modern munkásmozgalom történetét tükrözi, 1848-tól kezdve. Jelenleg kétségtelenül az egész szocialista irodalomnak legszélesebb körben elterjedt, legnemzetközibb terméke, a világ sok millió munkásának közös programja Szibériától Kaliforniáig.

És mégis, megjelenése idején nem nevezhettük volna *szocialista* kiáltványnak. Szocialistán 1847-ben kétfajta embert értettek. Egyrészt a különböző utópikus rendszerek híveit, különösen az angol

owenistákat és a francia fourieristákat — mindkét irányzat már akkor fokozatosan kihaló puszta szektává zsugorodott. Másrészt a legkülönfélébb szociális kuruzslókat, akik különböző csodaszereikkel és mindenféle toldással-foldással akarták a társadalmi visszásságokat kiküszöbölni, anélkül, hogy a tőkének és a profitnak a legkisebb fájdalmat is okoznák. Mindkét esetben olyan embereket, akik a munkásmozgalmon kívül állottak, és inkább a „művelt" osztályoknál kerestek támogatást. Ezzel szemben a munkásoknak az a része, amelyik a pusztán politikai átalakulások elégtelenségéről meggyőződve a társadalom alapvető átformálását követelte, ez a rész akkor *kommunistának* nevezte magát. Még csiszolatlan, csak ösztönös, néha kissé nyers kommunizmus volt ez; de elég erős volt ahhoz, hogy az utópikus kommunizmus két rendszerét hozza létre: Franciaországban Cabet „ikáriai" kommunizmusát, Németországban Weitlingét. 1847-ben szocializmus burzsoámozgalmat, kommunizmus munkásmozgalmat jelentett. A szocializmus, legalábbis a kontinensen, szalonképes volt, a kommunizmus épp az ellenkezője. És minthogy mi már akkor igen határozottan azon a nézeten voltunk, hogy „a munkásosztály felszabadítása magának a munkásosztálynak a műve kell hogy legyen", egyetlen pillanatig sem lehettünk kétségben afelől, hogy a két név közül melyiket válasszuk. S azóta sem jutott sohasem eszünkbe, hogy e nevet megtagadjuk.

„Világ proletárjai, egyesüljetek!" Csak kevés hang válaszolt, amikor e szavakat világgá kiáltottuk,

immár 42 esztendővel ezelőtt, az első olyan párizsi forradalom előestéjén, amelyben a proletariátus saját követeléseivel állott elő. De 1864 szeptember 28-án a legtöbb nyugat-európai ország proletárjai egyesültek a dicső emlékezetű Nemzetközi Munkásszövetségben. Igaz, maga az Internacionálé csak kilenc esztendeig élt. De hogy a világ proletárjainak általa megalapozott örök szövetsége még él, és erőteljesebben él, mint valaha, arra nincs jobb tanú, mint éppen a mai nap. Mert ma, amikor e sorokat írom, az európai és amerikai proletariátus seregszemlét tart első ízben mozgósított harci erői fölött, amelyeket *egy* hadseregként, *egy* zászló alatt és *egy* legközelebbi célért mozgósított: a törvényben lerögzítendő nyolcórás normál-munkanapért, amelyet már az Internacionálé 1866-os genfi kongresszusa, majd ismételten az 1889-es párizsi munkáskongresszus proklamált. És a mai nap látványa az egész világ tőkéseinek és földesurainak felnyitja majd a szemét a tekintetben, hogy ma a világ proletárjai valóban egyesültek.

Bárcsak mellettem állana még Marx, hogy ezt saját szemével láthatná!

London, 1890 május 1.

F. Engels

ELŐSZÓ
AZ 1892-ES LENGYEL KIADÁSHOZ*

Az a tény, hogy a „Kommunista Kiáltvány"-ból új lengyel kiadás vált szükségessé, különböző észrevételekre ad indítékot.

Először is figyelemre méltó, hogy a „Kiáltvány" újabban mintegy fokmérője lett a nagyipar fejlettségének az európai kontinensen. Amilyen mértékben terjeszkedik egy országban a nagyipar, ugyanolyan mértékben nő azon ország munkásai között a kívánság is, hogy felvilágosodjanak helyzetükről, amelyet mint munkásosztály a vagyonos osztályokkal szemben elfoglalnak, ugyanolyan mértékben szélesedik ki közöttük a szocialista mozgalom és fokozódik a kereslet a „Kiáltvány" iránt. Úgyhogy nemcsak a munkásmozgalom állása, hanem a nagyipar fejlettségi foka is meglehetős pontossággal lemérhető minden országban azon, hogy a „Kiáltvány" hány példányban van elterjedve az ország nyelvén.

Eszerint az új lengyel kiadás a lengyel ipar határozott előrehaladását jelzi. És hogy ez az előrehaladás a tíz évvel ezelőtt megjelent legutóbbi kiadás óta valóban végbement, ahhoz kétség sem férhet. Orosz-Lengyelország — a Kongresszusi Lengyelor-

* *Az előszó szövegét a német nyelvű eredeti alapján közöljük. — Szerk.*

ság — az Orosz Birodalom nagy iparvidéke lett. Míg az orosz nagyipar sporadikusan szét van szórva — egy része a Finn-öböl mentén, másik része a központban (Moszkva és Vlagyimir), harmadik része a Fekete- és az Azovi-tengernél, egyéb részei pedig másutt vannak szétszóródva —, addig a lengyel ipar aránylag kis területen zsúfolódott össze és élvezi az ebből a koncentrációból fakadó előnyöket és hátrányokat. Az előnyöket elismerték a konkurrens orosz gyárosok, amikor védővámokat követeltek Lengyelországgal szemben, noha oly sóváran kívánták a lengyeleket oroszokká változtatni. A hátrányok — a lengyel gyárosok és az orosz kormány szempontjából — a szocialista eszméknek a lengyel munkások közötti rohamos elterjedésében és a „Kiáltvány" iránti fokozódó keresletben mutatkoznak.

A lengyel ipar gyors fejlődése pedig, amely feje fölé nőtt az orosz iparnak, a maga részéről újabb bizonyítéka a lengyel nép elpusztíthatatlan életerejének és újabb biztosítéka küszöbönálló nemzeti helyreállításának. Egy független, erős Lengyelország helyreállítása azonban olyan ügy, amely nemcsak a lengyelekre tartozik, hanem valamennyiünkre. Az európai nemzetek őszinte nemzetközi együttműködése csak akkor lehetséges, ha e nemzetek mindegyike teljesen autonóm a saját házában. Az 1848-as forradalom, amely proletár zászló alatt, proletár harcosokkal végül is csak a burzsoázia munkáját végeztette el, testamentumának végrehajtói — Louis Bonaparte és Bismarck — révén is keresztülvitte Olaszország, Németország, Magyarország független-

ségét; de Lengyelországot, amely 1792 óta többet tett a forradalomért, mint ez a három együttvéve, Lengyelországot magára hagyták, amikor 1863-ban a tízszeres orosz túlerő legyűrte. Lengyelország függetlenségét a nemesség sem megtartani, sem újra kiharcolni nem tudta; a burzsoáziának ez a függetlenség ma legalábbis közömbös. Márpedig Lengyelország függetlensége szükségszerűség az európai nemzetek harmonikus együttműködése számára. E függetlenséget csak a fiatal lengyel proletariátus harcolhatja ki, és nála jó kézben van. Hiszen valamennyi többi európai ország munkásainak éppúgy szükségük van Lengyelország függetlenségére, mint maguknak a lengyel munkásoknak.

London, 1892 február 10.

F. Engels

AZ OLASZ OLVASÓHOZ*

A „Kommunista Párt kiáltványá"-nak közzététele szinte napra egybeesett 1848 március 18-ával, a milánói és a berlini forradalommal, annak a két nemzetnek a fegyveres felkelésével, amelyek központi helyet foglalnak el, az egyik a kontinensen, a másik a Földközi-tengeren, annak a két nemzetnek a fegyveres felkelésével, amelyeket ez ideig a megosztottság és belső viszály gyengített, s amelyek ennek következtében idegen uralom alá kerültek. Ha Olaszország az osztrák császárnak volt alávetve, Németország a minden oroszok cárjának közvetett, de azért nem kevésbé hatékony igáját viselte. 1848 március 18 következményei megszabadították Olaszországot és Németországot ettől a szégyentől; ha ezt a két nagy nemzetet 1848 és 1871 között helyreállították és bizonyos mértékben a maga urává tették, akkor ez, mint Karl Marx mondotta, azért történt, mert azok az emberek, akik az 1848-as forradalmat leverték, akaratuk ellenére e forradalom végrendeletének végrehajtói voltak.

Az akkori forradalom mindenütt a munkásosztály műve volt; a munkásosztály volt az, amely a bariká-

* *Az előszó szövegét a francia nyelvű eredeti alapján közöljük. — Szerk.*

dokat emelte és életét vásárra vitte. De csak a párizsi munkásoknak volt eltökélt szándékuk, hogy a kormányt megdöntvén, megdöntik a burzsoázia uralmát is. Bármennyire tudatában voltak azonban a saját osztályuk és a burzsoázia között létező végzetes antagonizmusnak, sem az ország gazdasági haladása, sem a francia munkástömegek szellemi fejlődése nem érkezett el arra a fokra, amely a társadalmi átalakulást lehetővé tette volna. A forradalom gyümölcseit tehát végeredményben a tőkésosztály szakította le. A többi országban — Olaszországban, Németországban, Ausztriában, Magyarországon — a munkások először nem is tettek mást, mint azt, hogy a burzsoáziát hatalomra juttatták. De a burzsoázia uralkodása egy országban sem lehetséges nemzeti függetlenség nélkül; az 1848-as forradalomnak tehát maga után kellett vonnia azon nemzetek egységét és autonómiáját, amelyek azt addig nélkülözték: Olaszországét, Magyarországét, Németországét. Lengyelországé is sorra fog kerülni.

Tehát az 1848-as forradalom, ha nem is volt szocialista forradalom, egyengette az utat és előkészítette a talajt ez utóbbi számára. Az elmúlt 45 év burzsoá uralma, azzal a lendülettel, amelyet minden országban a nagyiparnak adott, mindenütt nagyszámú, koncentrált és erős proletariátust teremtett; felnevelte tehát — hogy a „Kiáltvány" kifejezésével éljünk — saját sírásóit. Az egyes európai nemzetek autonómiájának és egységének helyreállítása nélkül sem a proletariátus nemzetközi egyesülése, sem ezeknek a nemzeteknek közös célok érdekében való békés

és ésszerű együttműködése nem volna megvalósítható. Képzeljük el az olasz, magyar, német, lengyel, orosz munkások nemzetközi és közös fellépését az 1848 előtti politikai feltételek között!

Ily módon 1848 csatái nem voltak hiábavalók; nem múlt el haszontalanul az a 45 esztendő sem, amely bennünket ettől a forradalmi időszaktól elválaszt. A gyümölcsök érlelődnek, és csak azt kívánom, hogy a „Kiáltvány" ezen olasz fordításának a közzététele éppoly kedvező előjel legyen az olasz proletariátus győzelme számára, amilyen az eredetinek a közzététele volt a nemzetközi forradalom számára.

A „Kiáltvány" teljes igazságot szolgáltat a kapitalizmus múltbeli forradalmi akciójának. Az első kapitalista nemzet Itália volt. A feudális középkor végét, a modern kapitalista korszak hajnalát gigászi alak jelzi. Az olasz Dante ez, a középkor utolsó és egyben az újkor első költője. Ma is, mint 1300-ban, új történelmi korszak bontakozik ki. Vajon kitermeli-e számunkra Olaszország az új Dantét, aki jelezni fogja e proletár korszak megszületésének óráját?

London, 1893 február 1.

Friedrich Engels

MARX—ENGELS

A KOMMUNISTA PÁRT KIÁLTVÁNYA

KÖZZÉTÉTETETT 1848 FEBRUÁRJÁBAN

Kísértet járja be Európát — a kommunizmus kísértete. Szent hajszára szövetkezett e kísértet ellen a régi Európának minden hatalma: a pápa és a cár, Metternich és Guizot, francia radikálisok és német rendőrök.

Akad-e ellenzéki párt, amelyről kormányon levő ellenfelei nem híresztelték, hogy kommunista, akad-e ellenzéki párt, amelyik nem vágta vissza a kommunizmus megbélyegző vádját a haladottabb ellenzékieknek éppúgy, mint reakciós ellenfeleinek?

Ebből a tényből két dolog következik.

A kommunizmust immár az összes európai hatalmak hatalomnak ismerik el.

Legfőbb ideje, hogy a kommunisták az egész világ előtt nyíltan kifejtsék nézeteiket, céljaikat, törekvéseiket, és a kommunizmus kísértetéről szóló mesékkel magának a pártnak a kiáltványát állítsák szembe.

Evégből a legkülönbözőbb nemzetiségű kommunisták összegyűltek Londonban, és papírra vetették a következő kiáltványt, amelyet angol, francia, német, olasz, flamand és dán nyelven tesznek közzé.

I. BURZSOÁK ÉS PROLETÁROK*

Minden eddigi társadalom története** osztályharcok története.

Szabad és rabszolga, patrícius és plebejus, báró és jobbágy, céhmester*** és mesterlegény, egyszóval:

* *(1888)* Burzsoázián a modern tőkések osztálya értendő, akik a társadalmi termelési eszközök tulajdonosai és bérmunkát alkalmaznak. Proletariátuson pedig a modern bérmunkások osztálya, akik, minthogy nincsenek saját termelési eszközeik, kénytelenek eladni munkaerejüket, hogy megélhessenek. — *Engels jegyzete.*

** *(1888; 1890)* Azaz minden *írott* történet. 1847-ben a társadalom őstörténete, az a társadalmi szervezet, mely a feljegyzett történetet megelőzően létezett, jóformán ismeretlen volt. Azóta Haxthausen felfedezte az oroszországi közös földtulajdont, Maurer bebizonyította, hogy ez az a társadalmi alap, amelyből valamennyi germán törzs történelmi fejlődése kiindult, s fokozatosan kiderült, hogy Indiától Írországig mindenütt a föld közös birtoklásán alapuló faluközösségek képviselik vagy képviselték a társadalom ősi formáját. Végül Morgannak a *nemzetség* igazi természetére és a *törzshöz* való viszonyára vonatkozó, betetőző felfedezése feltárta ennek az ősi kommunista társadalomnak belső szervezetét annak tipikus formájában. Ezeknek az őseredeti közösségeknek a felbomlásával kezdődik a társadalomnak különálló és végeredményben antagonisztikus osztályokra való hasadása. Ezt a bomlási folyamatot megpróbáltam nyomon követni „A család, a magántulajdon és az állam eredete" c. könyvemben, II. kiad. Stuttgart 1886. — *Engels jegyzete.*

*** *(1888) Céhmester:* a céh teljes jogú tagja, mester a céhen belül, nem a céh elöljárója. — *Engels jegyzete.*

elnyomó és elnyomott folytonos ellentétben álltak egymással, szakadatlan, hol palástolt, hol nyílt harcot vívtak, olyan harcot, amely mindenkor az egész társadalom forradalmi átalakulásával vagy a harcban álló osztályok közös pusztulásával végződött.

A történelem korábbi korszakaiban majdnem mindenütt a társadalomnak különböző rendekre való teljes tagoltságát, a társadalmi állások sokféle fokozatát látjuk. Az ókori Rómában patríciusok, lovagok, plebejusok, rabszolgák; a középkorban hűbérurak, hűbéresek, céhmesterek, mesterlegények, jobbágyok, s ezenkívül még ezeknek az osztályoknak majd mindegyikében ismét külön fokozatok vannak.

A hűbéri társadalom pusztulásából keletkezett modern polgári társadalom nem szüntette meg az osztályellentéteket. Csak új osztályokkal, az elnyomás új feltételeivel, a harc új formáival cserélte fel a régieket.

A mi korszakunkat, a burzsoázia korszakát azonban az jellemzi, hogy egyszerűsítette az osztályellentéteket. Az egész társadalom mindinkább két nagy ellenséges táborra szakad, két nagy, egymással homlokegyenest szemben álló osztályra: burzsoáziára és proletariátusra.

A középkor jobbágyaiból lettek az első városok polgárai; ebből a polgárságból fejlődtek ki a burzsoázia első elemei.

Amerika felfedezése, Afrika körülhajózása új teret nyitott a felemelkedő burzsoáziának. A kelet-indiai és kínai piac, Amerika gyarmatosítása, a gyarmatokkal folytatott csere, a csereeszközök és egyáltalában

az áruk gyarapodása — mindez eddig soha nem ismert lendületet adott a kereskedelemnek, a hajózásnak, az iparnak, és ezzel előidézte a széthulló hűbéri társadalom forradalmi elemének gyors fejlődését.

Az ipar űzésének eddigi feudális vagy céhes módja már nem tudta kielégíteni az új piacokkal megnövekvő szükségletet. Helyébe a manufaktúra lépett. A céhmestereket kiszorította az ipari középrend; a különböző testületek közötti munkamegosztást felváltotta az egyes műhelyen belüli munkamegosztás.

De egyre tágultak a piacok, egyre nőtt a szükséglet. Már a manufaktúra sem tudta kielégíteni. Ekkor a gőz és a gépi berendezés forradalmasította az ipari termelést. A manufaktúra helyébe a modern nagyipar lépett, az ipari középrend helyét ipari milliomosok, egész ipari hadseregek főnökei, a modern burzsoák foglalták el.

A nagyipar létrehozta a világpiacot, amelyet Amerika felfedezése előkészített. A világpiac a kereskedelem, a hajózás, a szárazföldi közlekedés mérhetetlen fejlődését idézte elő. Ez viszont visszahatott az ipar terjeszkedésére, és amilyen mértékben terjeszkedett az ipar, a kereskedelem, a hajózás és a vasút, ugyanolyan mértékben fejlődött a burzsoázia, gyarapította tőkéit és szorította háttérbe a középkorból átöröklött összes osztályokat.

Látjuk tehát, hogy maga a modern burzsoázia egy hosszú fejlődési folyamatnak, a termelési és érintkezési módban végbement sorozatos forradalmi átalakulásoknak a terméke.

A burzsoázia e fejlődésének minden egyes fokát

megfelelő politikai haladás* kísérte. A burzsoázia elnyomott rend a hűbérurak uralma alatt, felfegyverzett és önkormányzati társulás a kommunában**, itt független városköztársaság***, ott a monarchia harmadik, adóköteles rendje°, azután a manufaktúra idején a nemesség ellensúlya a rendi vagy az abszolút monarchiában, s fő alapzata egyáltalában a nagy monarchiáknak, végül a nagyipar és a világpiac létrehozása után a modern képviseleti államban kivívta magának a kizárólagos politikai uralmat. A modern államhatalom nem más, mint az egész burzsoá osztály közös ügyeit igazgató bizottság.

A burzsoáziának a történelemben felettébb forradalmi szerepe volt.

A burzsoázia, ahol uralomra jutott, szétrombolt minden hűbéri, patriarchális, idillikus viszonyt. Könyörtelenül széttépte a tarkabarka hűbéri kötelékeket, melyek az embert természetes feljebbvaló-

* *Az 1888-as angol kiadásban:* ennek az osztálynak megfelelő politikai haladása. — *Szerk.*

** *(1888)* „Commune" volt a neve Franciaországban a keletkező városoknak már azelőtt, hogy mint „harmadik rend" kiharcolták feudális uraiktól és gazdáiktól helyi önkormányzatukat és politikai jogaikat. Általában itt a burzsoázia gazdasági fejlődésének tipikus országául Angliát vesszük, politikai fejlődése példájául pedig Franciaországot. — *(1890)* Kommunának nevezték az olasz- és franciaországi városi polgárok városi közösségüket azután, hogy hűbéruraiktól megváltották vagy kicsikarták első önkormányzati jogaikat. — *Engels jegyzete.*

*** *Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve:* (mint Olaszországban és Németországban) — *Szerk.*

° *Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve:* (mint Franciaországban) — *Szerk.*

jához fűzték, s nem hagyott meg más köteléket ember és ember között, mint a meztelen érdeket, az érzés nélküli „készpénzfizetést". A jámbor rajongás, a lovagi lelkesedés, a nyárspolgári érzelgősség szent borzongását az önző számítás jeges vizébe fojtotta. A személyi méltóságot csereértékké oldotta fel, és az oklevelekben biztosított, nehezen szerzett számtalan szabadság helyébe az *egy* lelkiismeretlen kereskedelmi szabadságot iktatta. Egyszóval, a vallási és politikai illúziókba burkolt kizsákmányolás helyébe a nyílt, szemérmetlen, közvetlen, sivár kizsákmányolást állította.

A burzsoázia megfosztotta dicsfényüktől az összes eleddig tisztelt és jámbor félelemmel szemlélt tevékenységeket. Fizetett bérmunkásává változtatta az orvost, a jogászt, a papot, a költőt, a tudomány emberét.

A burzsoázia leszaggatta a családi viszonyról meghatóan szentimentális fátylát és e viszonyt puszta pénzviszonyra redukálta.

A burzsoázia leleplezte, hogy annak a brutális erőmegnyilvánulásnak, amelyet a reakció a középkoron annyira csodál, megfelelő kiegészítője a legrenyhébb semmittevés volt. Csak a burzsoázia mutatta meg, mit tud az emberi tevékenység létrehozni. Különb csodaműveket létesített, mint az egyiptomi piramisok, a római vízvezetékek és a gótikus katedrálisok, különb hadjáratokat vitt véghez, mint a népvándorlás és a keresztes hadjáratok.

A burzsoázia nem létezhet anélkül, hogy ne forradalmasítsa folyton a termelési szerszámokat, tehát

a termelési viszonyokat, tehát az összes társadalmi viszonyokat. Ezzel szemben minden korábbi ipari osztály első létfeltétele a régi termelési mód változatlan fenntartása volt. A burzsoá korszakot minden előbbi korszaktól a termelés folytonos átalakítása, az összes társadalmi állapotok szakadatlan megrendítése, az örökös bizonytalanság és mozgás különbözteti meg. Az összes szilárd, berozsdásodott viszonyok, a nyomukban járó régtől tisztelt képzetekkel és nézetekkel együtt felbomlanak, az összes újonnan kialakuló viszonyok elavulnak, mielőtt még megcsontosodhatnának. Minden, ami rendi és állandó, elpárolog, mindent, ami szent, megszentségtelenítenek, és az emberek végre arra kényszerülnek, hogy józan szemmel vizsgálják léthelyzetüket, kölcsönös kapcsolataikat.

Az egyre kiterjedtebb piacnak a szükséglete, amelyen termékeit eladhatja, végigkergeti a burzsoáziát az egész földgolyón. Mindenüvé be kell magát fészkelnie, mindenütt be kell rendezkednie, mindenütt összeköttetéseket kell létesítenie.

A burzsoázia a világpiac kiaknázása által valamennyi ország termelését és fogyasztását kozmopolitává formálta. A reakciósok nagy bánatára kihúzta az ipar lába alól a nemzeti talajt. Az ősi nemzeti iparok elpusztultak és napról napra pusztulnak. Új iparok szorítják ki őket, amelyeknek meghonosítása minden civilizált nemzet életkérdésévé válik, olyan iparok, amelyek már nem hazai nyersanyagot dolgoznak fel, hanem a legtávolabbi égövek nyersanyagát, és amelyeknek gyártmányait nemcsak

magában az országban, hanem a világ minden részén fogyasztják. A régi, belföldi termékekkel kielégített szükségletek helyébe újak lépnek, amelyeknek kielégítésére a legtávolibb országok és éghajlatok termékei kellenek. A régi helyi és nemzeti önellátás és elzárkózottság helyébe a nemzetek sokoldalú érintkezése, egymástól való sokrétű függése lép. És ez így van nemcsak az anyagi, hanem a szellemi termelésben is. Az egyes nemzetek szellemi termékei közkincsé válnak. A nemzeti egyoldalúság és korlátoltság mindinkább lehetetlenné válik, és a sok nemzeti és helyi irodalomból világirodalom alakul ki.

A burzsoázia az összes termelési szerszámok gyors tökéletesítése, a végtelenül megkönnyített közlekedés révén valamennyi nemzetet, még a legbarbárabbakat is, belerántja a civilizációba. Áruinak olcsó ára az a nehéztüzérség, amellyel rommá lő minden kínai falat, amellyel kapitulációra bírja a barbárok legmakacsabb idegengyűlöletét is. Minden nemzetet rákényszerít, hogy, hacsak nem akarnak tönkremenni, elsajátítsák a burzsoázia termelési módját; rákényszeríti őket, hogy meghonosítsák maguknál az úgynevezett civilizációt, azaz váljanak burzsoává. Egyszóval: a burzsoázia a saját képmására formált világot teremt magának.

A burzsoázia a falut a város uralma alá vetette. Óriási városokat teremtett, a városi népesség létszámát a falusival szemben nagymértékben megnövelte, s ezzel a népesség jelentékeny részét a falusi élet bárgyúságából kiragadta. S ahogy a falut a várostól, úgy a barbár és félbarbár országokat a

civilizáltaktól, a paraszt népeket a burzsoá népektől, a Keletet a Nyugattól tette függővé.

A burzsoázia mindinkább megszünteti a termelési eszközök, a birtok és a népesség szétforgácsoltságát. A népességet összesűrítette, a termelési eszközöket centralizálta és a tulajdont kevés kézben koncentrálta. Ennek szükségszerű következménye a politikai centralizáció volt. Független, szinte csak szövetséges viszonyban levő tartományokat, melyeknek különböző érdekeik, törvényeik, kormányaik és vámjaik voltak, *egy* nemzetté tömörítettek, melynek *egy* a kormánya, *egy* a törvénye, *egy* a nemzeti osztályérdeke, *egy* a vámhatára.

A burzsoázia alig százéves osztályuralma alatt tömegesebb és kolosszálisabb termelőerőket hozott létre, mint valamennyi letűnt nemzedék együttvéve. Természeti erők leigázása, gépi berendezés, a vegyészet alkalmazása iparban és földművelésben, gőzhajózás, vasutak, villamos távírók, egész világrészek megművelés alá vétele, folyók hajózhatóvá tétele, lábdobbantásra a földből előpattanó egész népességek — mely korábbi század sejthette, hogy a társadalmi munka méhében ilyen termelőerők szunnyadnak!

Láttuk azonban, hogy azok a termelési és érintkezési eszközök, amelyeknek alapzatán a burzsoázia kialakult, a hűbéri társadalomban jöttek létre. E termelési és érintkezési eszközök fejlődésének bizonyos fokán azok a viszonyok, amelyek között a hűbéri társadalom termelt és cserélt, a földművelés és az ipar feudális szervezete, egyszóval a feudális tulajdon-

viszonyok nem feleltek meg többé a már kifejlett termelőerőknek. Gátolták a termelést, ahelyett hogy előmozdították volna. Mindmegannyi béklyóvá váltak. Szét kellett feszíteni, szét is feszítették őket.

Helyükbe a szabad konkurrencia lépett, a neki megfelelő társadalmi és politikai berendezkedéssel, a burzsoá osztály gazdasági és politikai uralmával.

Szemünk előtt hasonló mozgás megy végbe. A polgári termelési és érintkezési viszonyok, a polgári tulajdonviszonyok, a modern polgári társadalom, amely oly hatalmas termelési és érintkezési eszközöket varázsolt elő, ahhoz a boszorkánymesterhez hasonlít, aki nem ura többé az általa felidézett földalatti hatalmaknak. Az ipar és a kereskedelem története évtizedek óta nem egyéb, mint annak a története, hogyan lázonganak a modern termelőerők a modern termelési viszonyok ellen, azok ellen a tulajdonviszonyok ellen, melyek a burzsoáziának és uralmának életfeltételei. Elég a kereskedelmi válságokat említenünk, amelyek periodikus visszatérésükkel egyre fenyegetőbben kétségessé teszik az egész polgári társadalom létezését. A kereskedelmi válságokban rendszeresen megsemmisül nemcsak az előállított termékeknek, hanem a már létrehozott termelőerőknek egy nagy része is. A válságokban olyan társadalmi járvány tör ki, melyet minden előbbi korszak képtelenségnek tekintett volna — a túltermelés járványa. A társadalom hirtelen a pillanatnyi barbárság állapotába esik vissza; mintha valami éhínség, általános megsemmisítő háború megfosztotta volna minden létfenntartási eszköztől; az

ipar, a kereskedelem mintha megsemmisült volna, és miért? Azért, mert a társadalomnak túl sok a civilizációja, túl sok a létfenntartási eszköze, túl sok az ipara, túl sok a kereskedelme. A társadalom rendelkezésére álló termelőerők már nem a polgári civilizáció és* a polgári tulajdonviszonyok előmozdítására szolgálnak; ellenkezőleg, túl hatalmasokká lettek e viszonyok számára, e viszonyok gátolják őket; és mihelyt ezt a gátat leküzdik, az egész polgári társadalomban zavart támasztanak, veszélyeztetik a polgári tulajdon létezését. A polgári viszonyok túl szűkké váltak ahhoz, hogy befogadhassák az önmaguk által létrehozott gazdagságot. — Hogyan küzdi le a burzsoázia a válságokat? Egyrészt úgy, hogy kénytelen megsemmisíteni a termelőerők nagy tömegét; másrészt úgy, hogy új piacokat hódít meg, és alaposabban aknázza ki a régieket. Tehát hogyan? Úgy, hogy még egyetemesebb, még hatalmasabb válságokat készít elő, és a válságok elhárításának eszközeit csökkenti.

A fegyverek, amelyekkel a burzsoázia a feudalizmust leterítette, most maga a burzsoázia ellen fordulnak.

De a burzsoázia nemcsak kikovácsolta a fegyvereket, amelyek halálát okozzák; megszülte azokat a férfiakat is, akik e fegyvereket forgatni fogják — a modern munkásokat, a *proletárokat*.

Amilyen mértékben a burzsoázia, azaz a tőke fejlődik, ugyanolyan mértékben fejlődik a proletariátus,

* *Az 1872-es és az azt követő kiadásokban az* a polgári civilizáció és *szók kimaradtak.* — *Szerk.*

a modern munkások osztálya, akik csak addig élnek, amíg munkát kapnak, és akik csak addig kapnak munkát, amíg munkájuk a tőkét gyarapítja. Ezek a munkások, akik darabonként kénytelenek eladni magukat, éppen olyan áruk, mint minden egyéb kereskedelmi cikk, s ezért éppúgy ki vannak téve a konkurrencia minden viszontagságának, a piac minden ingadozásának.

A proletárok munkája a gépi berendezés terjedésével és a munkamegosztással elvesztette minden önálló jellegét és ezzel minden vonzóerejét a munkás számára. A munkás a gép puszta tartozékává válik, akitől csak a legegyszerűbb, legegyhangúbb, legkönnyebben megtanulható fogást kívánják meg. Ezért a munkás okozta költségek szinte kizárólag a megélhetéséhez és faja fenntartásához szükséges létfenntartási eszközökre korlátozódnak. De az áruk ára, tehát a munka ára is egyenlő termelési költségeivel. Ezért amilyen mértékben nő a munka ellenszenvessége, olyan mértékben csökken a munkabér. Sőt mi több, amilyen mértékben nő a gépi berendezés és a munkamegosztás, ugyanolyan mértékben nő a munka tömege* is, akár a munkaórák szaporítása, akár az adott idő alatt elvégzendő munka szaporítása, a gépek gyorsabb járatása stb. révén.

A modern ipar a patriarchális mester kis műhelyét az ipari tőkés nagy gyárává változtatta át. Gyárban összezsúfolt munkástömegeket katonásan szerveznek. Mint ipari közkatonákat altisztek és tisztek tökélete-

* *Az 1888-as angol kiadásban:* tömege *helyett:* terhe — *Szerk.*

sen kiépített hierarchiájának felügyelete alá helyezik őket. Nemcsak a burzsoá osztálynak, a burzsoá államnak a szolgái, hanem napról napra, óráról órára szolgaságba görnyeszti őket a gép, a felügyelő, s mindenekelőtt maga az egyes gyártulajdonos burzsoá. Ez a zsarnokság annál kicsinyesebb, gyűlöletesebb, elkeserítőbb, minél nyíltabban hirdeti végcéljául a nyerészkedést.

Minél kevesebb ügyességet és erőkifejtést kíván meg a kézi munka, azaz minél inkább kifejlődik a modern ipar, annál inkább kiszorítja a férfiak munkáját a női és a gyermekmunka*. A nemi és korkülönbségeknek a munkásosztályt illetően nincs többé társadalmi érvénye. Már csak munkaszerszámok léteznek, amelyek koruk és nemük szerint különböző költségeket okoznak.

Ha a munkás kizsákmányolását a gyáros már annyira befejezte, hogy a munkás készpénzben megkapja a munkabérét, akkor megrohanja a burzsoázia többi része: a háztulajdonos, a szatócs, a zálogos stb.

Az eddigi kis középrendek, a kisiparosok, kiskereskedők és járadékosok, a kézművesek és parasztok, mindezek az osztályok** a proletariátusba süllyednek; részben azért, mert kis tőkéjük nagyipar űzésére nem elegendő és a nagyobb tőkések konkurrenciáját nem bírja ki, részben azért, mert szakmai ügyességüket új termelési módszerek elértéktelenítik. Így toborzódik a proletariátus a népesség minden osztályából.

* *Az 1888-as angol kiadásban az* és a gyermek- *szók kimaradtak. — Szerk.*

** *Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve:* fokozatosan — *Szerk.*

A proletariátus különböző fejlődési fokokon megy át. Harca a burzsoázia ellen létezésével kezdődik.

Eleinte az egyes munkások, azután egy gyár munkásai, majd egy munkaág egy helységben dolgozó munkásai harcolnak az ellen az egyes burzsoá ellen, aki közvetlenül kizsákmányolja őket. Támadásuk nemcsak a polgári termelési viszonyok ellen irányul, hanem maguk a termelési szerszámok ellen is; megsemmisítik a konkurráló idegen árut, szétzúzzák a gépeket, felgyújtják a gyárakat, igyekeznek a középkori munkás már letűnt helyzetét visszaszerezni maguknak.

Ezen a fokon a munkások az egész országban szétszórt és a konkurrencia által szétforgácsolt tomeget alkotnak. A munkások tomegesebb összetartása még nem a saját egyesulésüknek, hanem a burzsoázia egyesülésének a kovetkezménye, mert a burzsoáziának, saját politikai céljai elérésére, az egész proletariátust mozgósítania kell, s egyelőre még mozgósíthatja is. Ezen a fokon a proletarok tehát nem saját ellenségeik, hanem ellenségeik ellenségei ellen harcolnak, az abszolút monarchia maradványai, a földtulajdonosok, a nem-ipari burzsoák, a kispolgárok ellen. Így az egész történelmi mozgalom a burzsoázia kezében összpontosul; minden így kivívott győzelem a burzsoázia győzelme.

De az ipar fejlődésével nemcsak szaporodik a proletariátus, hanem nagyobb tomegekbe is zsúfolódik, ereje nő, s ezt mindjobban érzi. A proletariátuson belül az érdekek, az életkorülmények mindjobban

kiegyenlítődnek, mert a gépi berendezés mindinkább elmossa a különbségeket munka és munka között, s a bért csaknem mindenütt egyformán alacsony színvonalra szorítja le. A burzsoák növekvő egymás közti konkurrenciája s az ebből fakadó kereskedelmi válságok a munkások bérét mind ingadozóbbá teszik; a gépi berendezés egyre gyorsabban fejlődő, szüntelen tökéletesítése egész életpozíciójukat teszi mind bizonytalanabbá; az egyes munkás és az egyes burzsoá közti összeütközés mindinkább két osztály összeütközésének jellegét ölti. A munkások elkezdenek egyesüléseket* alakítani a burzsoák ellen; tömörülnek munkabérük megvédelmezésére. Sőt állandó szövetségeket is alapítanak, hogy ezen alkalmi zendülések esetére gondoskodjanak a maguk ellátásáról. Helyenként a harc felkelésekben tör ki.

Egyszer-másszor győznek a munkások, de csak ideig-óráig. Harcaik tulajdonképpeni eredménye nem a közvetlen siker, hanem a munkások egyre szélesebben terjedő egyesülése. Ezt előmozdítják a nagyipar által létrehozott egyre növekvő közlekedési eszközök, amelyek a különböző helységek munkásai között kapcsolatot teremtenek. Márpedig csak erre a kapcsolatra van szükség, hogy a sok, mindenütt azonos jellegű helyi harc nemzeti méretű harccá, osztályharccá központosuljon. De minden osztályharc politikai harc. És azt az egyesülést, amihez a középkori polgárnak a maga rossz útjaival évszázadok kellet-

* *Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve:* (szakszervezeteket) — *Szerk.*

tek, a modern proletár a vasutak segítségével néhány esztendő alatt véghezviszi.

A proletároknak ezt az osztállyá és ezáltal politikai párttá szerveződését minduntalan újra szétrobbantja a munkások egymás közötti konkurrenciája, de mindig újra feltámad, erősebben, szilárdabban, hatalmasabban. S kihasználva a burzsoázián belüli meghasonlásokat, kicsikarja a munkások egyes érdekeinek törvény formájában való elismerését. Így például a tízórás törvényt Angliában.

Egyáltalán, a régi társadalmon belüli összeütközések sokféleképpen egyengetik a proletariátus fejlődésének útját. A burzsoázia szakadatlan harcban áll: kezdetben az arisztokráciával, később magának a burzsoáziának ama részeivel, melyeknek érdekei ellentmondásba kerülnek az ipar haladásával; állandóan harcol minden idegen ország burzsoáziájával. Mindezekben a harcaiban kénytelen a proletariátushoz fordulni, segítségét igénybe venni és ezzel a proletariátust a politikai mozgalomba bevonni. Maga a burzsoázia nyújtja tehát a proletariátusnak saját műveltsége elemeit*, vagyis a fegyvert önmaga ellen.

Továbbá, mint láttuk, az ipar haladása az uralkodó osztály egész rétegeit taszítja le a proletariátusba vagy legalábbis fenyegeti életfeltételeiket. Ezek is a műveltség elemeinek** nagy tömegét nyújtják a proletariátusnak.

* *Az 1888-as angol kiadásban:* a politikai és általános műveltség elemeit — *Szerk.*

** *Az 1888-as angol kiadásban:* felvilágosodás és haladás új elemeinek — *Szerk.*

Végül olyan időkben, amikor az osztályharc döntéshez közeledik, a bomlási folyamat az uralkodó osztályban, az egész régi társadalomban annyira heves, annyira kirívó jelleget ölt, hogy az uralkodó osztály egy kis része elszakad osztályától és a forradalmi osztályhoz csatlakozik, ahhoz az osztályhoz, amelyé a jövő. Ezért ugyanúgy, ahogy korábban a nemesség egy része átpártolt a burzsoáziához, most a burzsoázia egy része pártol át a proletariátushoz, és nevezetesen a burzsoá ideológusok egy része, azok, akik felküzdötték magukat az egész történelmi mozgalom elméleti megértéséig.

Valamennyi osztály közül, amely napjainkban a burzsoáziával szemben áll, csakis a proletariátus valóban forradalmi osztály. A többi osztály a nagyipar kifejlődésével lezüllik és elpusztul, a proletariátus a nagyipar legsajátabb terméke.

A középrendek, a kisiparos, a kiskereskedő, a kézműves, a paraszt — mind azért harcolnak a burzsoázia ellen, hogy középrendként való létezésüket a pusztulástól megóvják. Ezek tehát nem forradalmiak, hanem konzervatívak. Sőt mi több: reakciósak, mert megpróbálják a történelem kerekét visszafelé forgatni. Ha forradalmiak, akkor azért azok, mert előttük áll a proletariátusba való átmenetük, akkor nem jelenlegi, hanem jövő érdekeiket védelmezik, akkor elhagyják saját álláspontjukat, hogy a proletariátuséra térjenek át.

A lumpenproletariátust, a régi társadalom legalsó rétegeinek ezt a passzív rothadását a proletárforradalom hellyel-közzel belesodorja a mozgalomba, de

egész élethelyzete következtében inkább hajlandó arra, hogy magát reakciós üzelmekhez megvásároltassa.

A proletariátus életfeltételeiben már megsemmisültek a régi társadalom életfeltételei. A proletárnak nincsen tulajdona; feleségéhez és gyermekeihez való viszonyának már semmi köze a polgári családi viszonyhoz; a modern ipari munka, a tőke modern igája, amely ugyanaz Angliában és Franciaországban, Amerikában és Németországban, lehántott róla minden nemzeti jelleget. A törvények, az erkölcs, a vallás az ő szemében csupa polgári előítélet, amelyek mögött megannyi polgári érdek rejtőzik.

Minden eddigi osztály, amely az uralmat meghódította, a már megszerzett életpozícióját úgy igyekezett biztosítani, hogy az egész társadalmat alávetette az ő szerzési feltételeinek. A proletárok csak úgy hódíthatják meg a társadalmi termelőerőket, hogy megszüntetik a maguk eddigi elsajátítási módját, és ezzel az egész eddigi elsajátítási módot. A proletároknak nincs semmi sajátjuk, amit biztosítaniok kellene —, nekik le kell rombolniok minden eddigi magánbiztonságot és magánbiztosítékot.

Minden eddigi mozgalom kisebbségek mozgalma vagy kisebbségek érdekében folytatott mozgalom volt. A proletármozgalom az óriási többség önálló mozgalma az óriási többség érdekében. A proletariátus, a mai társadalom legalsóbb rétege, nem emelkedhet fel, nem egyenesedhet ki anélkül, hogy levegőbe ne röpítse a hivatalos társadalmat alkotó rétegek fölötte emelkedő egész felépítményét.

Ha nem is tartalmában, de formájában a proletariátusnak a burzsoázia ellen folyó harca eleinte nemzeti. Minden egyes ország proletariátusának természetesen mindenekelőtt a saját burzsoáziájával kell leszámolnia.

A proletariátus fejlődésének legáltalánosabb szakaszait felvázolva, a fennálló társadalmon belül dúló többé vagy kevésbé burkolt polgárháborút követtük nyomon addig a pontig, amelyen nyílt forradalomban tör ki, és a proletariátus a burzsoázia erőszakos megdöntése útján megalapítja uralmát.

Amint láttuk, minden eddigi társadalom az elnyomó és elnyomott osztályok ellentétén nyugodott. De ahhoz, hogy valamely osztályt el lehessen nyomni, biztosítani kell számára azokat a feltételeket, amelyek közt legalább szolgai létét tengetheti. A jobbágy a jobbágyság idején a kommuna tagjává küzdhette fel magát, éppúgy, mint ahogy a kispolgár a feudális abszolutizmus járma alatt burzsoává. Ezzel szemben a modern munkás nemcsak hogy nem emelkedik fel az ipar haladásával, hanem mind mélyebben süllyed saját osztályának feltételei alá. A munkás pauperré válik és a pauperizmus még gyorsabban nő, mint a népesség és a gazdagság. Ebből világosan kitűnik, hogy a burzsoázia képtelen arra, hogy továbbra is a társadalom uralkodó osztálya maradjon és szabályozó törvényként ráerőszakolja a társadalomra osztályának életfeltételeit. Képtelen az uralkodásra, mert képtelen arra, hogy rabszolgájának létét akár csak rabszolgaságának keretében is biztosítsa, mert kénytelen őt olyan helyzetbe süllyeszteni, amelyben

neki kell rabszolgáját eltartania, ahelyett, hogy az tartaná el őt. A társadalom nem élhet már alatta, azaz a burzsoázia élete már nem fér össze a társadalommal.

A burzsoá osztály létének és uralmának leglényegesebb feltétele a gazdagságnak magánosok kezében való felhalmozódása, a tőke képződése és gyarapodása; a tőke feltétele a bérmunka. A bérmunka kizárólag a munkások egymás közötti konkurrenciáján nyugszik. Az ipar haladása, amelynek az akarat nélküli és ellenállásra képtelen hordozója a burzsoázia, a munkásoknak a konkurrencia okozta elszigetelődése helyébe a munkásoknak a társulás révén létrejövő forradalmi egyesülését állítja. A nagyipar fejlődésével tehát kicsúszik a burzsoázia lába alól maga a talaj, amelyen termel és a termékeket elsajátítja. Mindenekelőtt saját sírásóját termeli. Pusztulása és a proletariátus győzelme egyaránt elkerülhetetlen.

II. PROLETÁROK ÉS KOMMUNISTÁK

Milyen viszonyban állanak a kommunisták a proletárokkal általában?

A kommunisták nem külön párt a többi munkáspárttal szemben.

Nincsenek az egész proletariátus érdekeitől elütő érdekeik.

Nem állítanak fel külön* elveket, hogy ezek kaptájára húzzák a proletármozgalmat.

A kommunisták a többi proletárpárttól csak abban különböznek, hogy egyrészt a proletárok különböző nemzeti harcaiban az egész proletariátus közös, a nemzetiségtől független érdekeit hangsúlyozzák és érvényesítik, másrészt abban, hogy a proletariátus és a burzsoázia között folyó harc különböző fejlődési fokain mindig az összmozgalom érdekét képviselik.

A kommunisták tehát a gyakorlatban minden ország munkáspártjainak leghatározottabb**, szüntelen továbbhaladásra ösztökélő részét alkotják; az elmélet terén a proletariátus többi tömegével szemben az az előnyük, hogy világosan látják a proletármozgalom feltételeit, menetét és általános eredményeit.

* *Az 1888-as angol kiadásban:* szektás — *Szerk.*

** *Az 1888-as angol kiadásban:* leghaladóbb és leghatározottabb — *Szerk.*

A kommunisták legközelebbi célja ugyanaz, mint valamennyi többi proletárpárté: a proletariátus osztállyá alakítása, a burzsoá uralom megdöntése, a politikai hatalom meghódítása a proletariátus által.

A kommunisták elméleti tételei korántsem egyik vagy másik világboldogító által kitalált vagy felfedezett eszméken, elveken nyugszanak.

E tételek csupán általános kifejezései a meglevő osztályharc, a szemünk láttára végbemenő történelmi mozgalom tényleges viszonyainak. A korábbi tulajdonviszonyok eltörlése nem olyasmi, ami sajátságosan a kommunizmus jellegzetessége.

Minden tulajdonviszony állandó történelmi változásnak, állandó történelmi átalakulásnak volt alávetve.

A francia forradalom például eltörölte a hűbéri tulajdont a polgári tulajdon javára.

Ami a kommunizmust megkülönbözteti, az nem általában a tulajdon eltörlése, hanem a polgári tulajdon eltörlése.

De a modern polgári magántulajdon az utolsó és legtökéletesebb kifejezése a termékek olyan előállításának és elsajátításának, amely osztályellentéteken alapul, azon, hogy az egyik ember a másikat* kizsákmányolja.

Ilyen értelemben a kommunisták ebben az egyetlen kifejezésben foglalhatják össze elméletüket: a magántulajdon megszüntetése.

Nekünk, kommunistáknak szemünkre vetették,

* *Az 1888-as angol kiadásban:* a kisebbség a többséget — *Szerk.*

hogy el akarjuk törölni a személyesen szerzett, önnönmunkával keresett tulajdont; azt a tulajdont, amely minden személyi szabadságnak, tevékenységnek és önállóságnak alapja.

Munkával keresett, szerzett, megszolgált tulajdon! A kispolgári, kisparaszti tulajdonról beszéltek-e, amely a polgári tulajdont megelőzte? Ezt a tulajdont nem kell eltörölnünk, az ipar fejlődése eltörölte és napról napra eltörli.

Vagy a modern polgári magántulajdonról beszéltek?

De teremt-e a bérmunka, a proletár munkája a proletárnak tulajdont? Semmi esetre. A bérmunka a tőkét teremti meg, vagyis azt a tulajdont, amely a bérmunkát kizsákmányolja, amely csak azzal a feltétellel gyarapodhat, hogy új bérmunkát hoz létre, hogy azt újra kizsákmányolja. A tulajdon mai alakjában a tőke és a bérmunka ellentétében mozog. Vegyük szemügyre ennek az ellentétnek mindkét oldalát.

Tőkésnek lenni nemcsak tisztán személyi, hanem társadalmi helyzet elfoglalását is jelenti a termelésben. A tőke közösségi termék és csak a társadalom sok tagjának együttes tevékenységével, sőt végeredményben csak valamennyi tagjának együttes tevékenységével hozható mozgásba.

A tőke tehát nem személyi, hanem társadalmi hatalom.

Ha tehát a tőkét közösségi tulajdonná változtatjuk át, amely a társadalom valamennyi tagjáé, akkor nem személyi tulajdon változik át társadalmivá.

Csupán a társadalmi jellege változik meg a tulajdonnak. A tulajdon elveszti osztályjellegét.

Térjünk át a bérmunkára.

A bérmunka átlagos ára a munkabér minimuma, azaz azoknak a létfenntartási eszközöknek az összege, melyek szükségesek ahhoz, hogy a munkást mint munkást életben tartsák. Amit tehát a bérmunkás a maga tevékenységével elsajátít, az pusztán arra elég, hogy csupasz életét újratermelje. Mi semmi esetre sem akarjuk eltörölni a közvetlen élet újratermelésére szolgáló munkatermékeknek ezt a személyi elsajátítását, azt az elsajátítást, amely nem tesz lehetővé idegen munka fölött hatalmat adó többletet. Mi csak ennek az elsajátításnak nyomorúságos jellegét akarjuk megszüntetni, amikor a munkás csak azért él, hogy a tőkét gyarapítsa, csak annyiban él, amennyiben az uralkodó osztály érdeke megkívánja.

A polgári társadalomban az eleven munka csak eszköz a felhalmozott munka gyarapítására. A kommunista társadalomban a felhalmozott munka csak eszköz a munkások életfolyamatának kibővítésére, gazdagítására, előmozdítására.

A polgári társadalomban tehát a múlt uralkodik a jelenen, a kommunista társadalomban a jelen a múlton. A polgári társadalomban a tőke önálló és személyisége van, a munkálkodó egyén ellenben önállótlan és személytelen.

És ennek a viszonynak a megszüntetését nevezi a burzsoázia a személyiség és a szabadság megszüntetésének! És joggal. Kétségtelenül a burzsoá személyi-

ség, a burzsoá önállóság és a burzsoá szabadság megszüntetéséről van szó.

Szabadságon a mai polgári termelési viszonyok között a szabadkereskedelmet, a szabad adásvételt értik.

De ha elesik a kalmárkodás, akkor elesik a szabad kalmárkodás is. A szabad kalmárkodásról hangoztatott szólamoknak éppúgy, mint burzsoáziánk minden egyéb szabadságkérkedésének, egyáltalában csak a kötött kalmárkodással, a középkor elnyomott polgáraival szemben van értelmük, de nem a kalmárkodásnak, a polgári termelési viszonyoknak és magának a burzsoáziának kommunista megszüntetésével szemben.

Rémüldöztök, hogy mi meg akarjuk szüntetni a magántulajdont. De fennálló társadalmatokban a társadalom tagjainak kilenctized részére nézve megszűnt a magántulajdon; a magántulajdon éppen azáltal létezik, hogy a társadalom kilenctized részére nézve nem létezik. Azt vetitek tehát szemünkre, hogy olyan tulajdont akarunk megszüntetni, amelynek szükségszerű előfeltétele, hogy a társadalom óriási többségének nincs tulajdona.

Egyszóval azt vetitek szemünkre, hogy a ti tulajdonotokat akarjuk megszüntetni. Valóban, ezt akarjuk.

Attól a pillanattól kezdve, hogy a munka nem változtatható át tőkévé, pénzzé, földjáradékká, egyszóval monopolizálható társadalmi hatalommá, azaz attól a pillanattól, hogy a személyi tulajdon nem csaphat át polgári tulajdonba, attól a pillanattól kezdve szerintetek megszűnt a személyiség.

Beismeritek tehát, hogy személyiségen senki mást nem értek, mint a burzsoát, a polgári tulajdonost. És ezt a személyiséget csakugyan meg kell szüntetni.

A kommunizmus senkitől sem veszi el azt a hatalmat, hogy társadalmi termékeket elsajátítson, csupán azt a hatalmat veszi el, hogy ezen elsajátítás révén idegen munkát leigázzon.

Akadt olyan ellenvetés, hogy a magántulajdon megszüntetésével megszűnik minden tevékenység és általános lustaság kap lábra.

Eszerint a polgári társadalomnak rég tönkre kellett volna mennie a restség miatt; mert azok, akik dolgoznak benne, nem szereznek, és azok, akik szereznek benne, nem dolgoznak. Az egész aggály arra a tautológiára lyukad ki, hogy mihelyt nincs tőke, nincs többé bérmunka.

Mindazokat az ellenvetéseket, amelyeket az anyagi termékek kommunista elsajátítási és termelési módja ellen felhoztak, ugyanúgy kiterjesztették a szellemi termékek elsajátítására és termelésére is. Ahogy a burzsoá szemében az osztálytulajdon megszűnése magának a termelésnek a megszűnése, úgy az osztályműveltség megszűnése az ő szemében azonos egyáltalában a műveltség megszűnésével.

Az a műveltség, melynek vesztét siratja, az óriási többség számára a géppé idomítást jelenti.

De ne vitatkozzatok velünk úgy, hogy a polgári tulajdon eltörlését a szabadságról, műveltségről, jogról stb.-ről alkotott polgári elképzeléseiteken méritek. Eszméitek maguk is a polgári termelési és tulajdon-

viszonyok termékei, amiként jogotok csupán osztályotok törvényre emelt akarata, olyan akarat, amelynek tartalma adva van osztályotok anyagi életfeltételeiben.

Abban az érdek sugallta elképzelésben, amellyel ti a magatok termelési és tulajdonviszonyait* történelmi, a termelés fejlődésében átmeneti viszonyokból örök természeti és észtörvényekké változtatjátok át, osztoztok minden letűnt uralkodó osztállyal. Amit meg tudtok érteni, ha az ókori tulajdonról van szó, amit meg tudtok érteni, ha a hűbéri tulajdonról van szó, azt már nem szabad megértenetek a polgári tulajdonnál.

A család megszüntetése! Még a legradikálisabbak is felháborodnak a kommunisták e gyalázatos szándékán.

Mi a jelenlegi, a polgári család alapja? A tőke, a magánszerzés. Teljesen kifejlett alakban ez a család csak a burzsoázia számára létezik; de kiegészítői a proletár kényszerű családtalansága és a nyilvános prostitúció.

A burzsoá családja természetesen megszűnik e kiegészítőjének a megszűnésével és mindkettő eltűnik a tőke eltűnésével.

Szemünkre vetitek, hogy mi meg akarjuk szüntetni azt, hogy a szülők kizsákmányolják gyermekeiket? Ezt a bűntényt beismerjük.

De, mondjátok ti, mi megszüntetjük a legmeghit-

* *Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve:* amellyel a jelenlegi termelési módotokból és tulajdonformátokból fakadó társadalmi normákat — *Szerk.*

tebb viszonyokat, amikor az otthoni nevelés helyébe a társadalmit tesszük.

Vajon nem a társadalom határozza-e meg a ti nevelésteket is? Nem azok a társadalmi viszonyok határozzák-e meg, amelyek közt neveltek, a társadalomnak az iskola stb. révén történő közvetlenebb vagy közvetettebb beavatkozása? Nem a kommunisták találták ki a társadalom hatását a nevelésre; ők csupán megváltoztatják e hatás jellegét, kiragadják a nevelést az uralkodó osztály befolyása alól.

A családról és a nevelésről, a szülők és gyermekek közötti meghitt viszonyról hangoztatott polgári szólamok annál visszataszítóbbak, minél inkább széttépi a nagyipar a proletárok minden családi kötelékét, minél inkább változtatja a gyermekeket közönséges kereskedelmi cikké és munkaszerszámmá.

De ti, kommunisták, a nőközösséget akarjátok bevezetni, kiáltja felénk karban az egész burzsoázia.

A burzsoá puszta termelési szerszámnak tekinti feleségét. Hallja, hogy a termelési szerszámok közösségi kiaknázását követelik, és persze nem tud egyebet gondolni, mint azt, hogy ez a közösségi sors a nőket szintén éri majd.

Nem sejti, hogy éppen arról van szó, hogy megszüntessük a nőknek azt a helyzetét, amelyben puszta termelési szerszámok.

Egyébként semmi sem nevetségesebb, mint burzsoáink magasztos erkölcsi felháborodása a kommunisták állítólagos hivatalos nőközösségén. A kommunistáknak nem kell a nőközösséget bevezetniök, mert ez majdnem mindig létezett.

Burzsoáink nem elégednek meg azzal, hogy proletárjaik felesége és leányai rendelkezésükre állanak, a hivatalos prostitúcióról nem is beszélve, hanem fő gyönyörűségüket abban lelik, hogy egymás feleségét elcsábítják.

A polgári házasság a valóságban feleségközösség. Legfeljebb azt lehetne a kommunistáknak szemükre vetni, hogy a képmutatóan leplezett nőközösség helyett hivatalos, őszinte nőközösséget akarnak bevezetni. Egyébként magától értetődik, hogy a mostani termelési viszonyok megszűnésével a belőlük fakadó nőközösség, vagyis a hivatalos és nem hivatalos prostitúció is eltűnik majd.

Továbbá szemükre vetették a kommunistáknak, hogy el akarják törölni a hazát, a nemzetiséget.

A munkásoknak nincs hazájuk. Nem lehet tőlük elvenni azt, amijük nincs. Minthogy a proletariátusnak mindenekelőtt a politikai hatalmat kell meghódítania, nemzeti osztállyá* kell emelkednie, önmagát nemzetté kell szerveznie, ezért maga is még nemzeti, bár semmi esetre sem burzsoá értelemben.

A népek nemzeti elkülönülése és ellentétei már a burzsoázia fejlődésével, a szabadkereskedelemmel, a világpiaccal, az ipari termelés és az ennek megfelelő életviszonyok egyformaságával egyre inkább és inkább eltűnnek.

A proletariátus uralma még inkább eltünteti majd őket. Együttes cselekvés — legalábbis a civilizált

* *Az 1888-as angol kiadásban:* a nemzet vezető osztályává — *Szerk.*

országoké — a proletariátus felszabadulásának egyik első feltétele.

Amilyen mértékben megszüntetik az egyik egyén kizsákmányolását a másik által, olyan mértékben szüntetik meg az egyik nemzet kizsákmányolását a másik által.

A nemzeten belüli osztályellentéttel együtt a nemzetek egymással szemben ellenséges magatartása is eltűnik.

Azokat a vádakat, amelyeket a kommunizmus ellen vallási, filozófiai és egyáltalában ideológiai szempontból emelnek, nem érdemes részletesen tárgyalni.

Kell-e mélységes belátás annak megértéséhez, hogy az emberek életviszonyaival, társadalmi vonatkozásaival, társadalmi létével együtt megváltoznak képzeteik, nézeteik és fogalmaik, egyszóval tudatuk is?

Mi egyebet bizonyít az eszmék története, mint azt, hogy a szellemi termelés az anyagi termeléssel együtt alakul át? Valamely kor uralkodó eszméi mindenkor csak az uralkodó osztály eszméi voltak.

Beszélnek eszmékről, melyek egy egész társadalmat forradalmasítanak; ezzel csak azt a tényt mondják ki, hogy a régi társadalom kebelében kialakultak egy újnak az elemei, hogy a régi életviszonyok felbomlásával lépést tart a régi eszmék felbomlása.

Amikor az antik világ pusztulóban volt, az antik vallásokon győzedelmeskedett a keresztény vallás. Amikor a keresztény eszméket a XVIII. században legyűrték a felvilágosodás eszméi, a hűbéri társada-

lom haláltusáját vívta az akkor forradalmi burzsoáziával. A lelkiismereti és vallásszabadság eszméi csak a szabad konkurrencia uralmát fejezték ki a lelkiismeret * terén.

„Csakhogy" — mondják majd — „a vallási, erkölcsi, filozófiai, politikai, jogi stb. eszmék a történelmi fejlődés folyamán kétségtelenül módosultak. De a vallás, az erkölcs, a filozófia, a politika, a jog e változások közepette mindenkor fennmaradtak.

Vannak azonkívül örök igazságok, mint szabadság, igazságosság stb., amelyek közösek valamennyi társadalmi állapotban. A kommunizmus azonban eltörli az örök igazságokat, eltörli a vallást, az erkölcsöt, ahelyett, hogy újjáalakítaná őket, ellentmond tehát minden eddigi történelmi fejlődésnek."

Mire redukálódik ez a vád? Az egész eddigi társadalom története osztályellentétekben mozgott, amelyek a különböző korszakokban különböző alakot öltöttek.

De bárminő formát öltöttek is ezek az osztályellentétek, valamennyi elmúlt évszázad közös ténye az, hogy a társadalom egyik része kizsákmányolta a másikat. Ezért nem csoda, hogy mindezen századok társadalmi tudata, minden változatossága és különfélesége ellenére, bizonyos közös formákban mozog, olyan tudatformákban, melyek csak az osztályellentét teljes eltűnésével fognak egészen elenyészni.

A kommunista forradalom a leggyökeresebb szakí-

* *Az 1872-es és az azt követő kiadásokban:* lelkiismeret [Gewissen] *helyett:* tudás [Wissen] — *Szerk.*

tás a hagyományos tulajdonviszonyokkal, nem csoda, hogy fejlődése során a leggyökeresebben szakít a hagyományos eszmékkel.

De ne foglalkozzunk tovább a burzsoáziának a kommunizmussal szemben tett ellenvetéseivel.

Már fentebb láttuk, hogy a munkásforradalom első lépése a proletariátus uralkodó osztállyá emelése, a demokrácia kivívása.

A proletariátus arra használja majd fel politikai uralmát, hogy a burzsoáziától fokról fokra elragadjon minden tőkét, hogy az állam, azaz az uralkodó osztállyá szervezett proletariátus kezében centralizáljon minden termelési szerszámot és a lehető leggyorsabban növelje a termelőerők tömegét.

Ez természetesen eleinte csak a tulajdonjogba és a polgári termelési viszonyokba való zsarnoki beavatkozások útján történhetik, tehát olyan rendszabályok útján, amelyek gazdasági szempontból elégtelenek és tarthatatlanoknak látszanak, amelyek azonban a mozgalom folyamán túlhajtanak önmagukon*, és mint az egész termelési mód átalakításának eszközei elkerülhetetlenek.

Ezek a rendszabályok természetesen országonként különbözők lesznek.

A legelőrehaladottabb országokban azonban meglehetős általánosan alkalmazhatók lesznek a következők:

* *Az 1888-as angol kiadásban:* felülmúlják önmagukat, a régi társadalmi rendbe való további beavatkozásokat tesznek szükségessé — *Szerk.*

1. A földtulajdon kisajátítása és a földjáradék állami kiadásokra fordítása.

2. Erős progresszív adó.

3. Az örökösödési jog eltörlése.

4. Az összes emigránsok és lázadók tulajdonának elkobzása.

5. A hitel centralizálása az állam kezében nemzeti bank révén, amely állami tőkével és kizárólagos monopóliummal rendelkezik.

6. Az egész közlekedésügy centralizálása az állam kezében.

7. A nemzeti gyárak, termelési szerszámok gyarapítása, a földek megművelhetővé tétele és javítása közös terv szerint.

8. Mindenkire kiterjedő egyenlő munkakötelezettség, ipari hadseregek felállítása, különösen a mezőgazdaság számára.

9. A mezőgazdaság és az ipar űzésének egyesítése, a város és a falu közötti ellentét* fokozatos megszüntetésének előmozdítása**.

10. Minden gyermek nyilvános és ingyenes nevelése. A gyermekek mai formában való gyári munkájának eltörlése. A nevelés egyesítése az anyagi termeléssel, stb. stb.

Amikor majd a fejlődés folyamán az osztálykülönbségek eltűntek, és minden termelés a társult egyének kezében összpontosult, akkor a közhatalom elveszti politikai jellegét. A politikai hatalom, voltaképpeni

* *Az 1872-es és az azt követő kiadásokban:* különbség — *Szerk.*

** *Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve:* a népességnek az egész országban való egyenletesebb elosztása révén — *Szerk.*

értelmében, valamely osztálynak egy más osztály elnyomására szolgáló szervezett hatalma. Ha a proletariátus a burzsoázia elleni harcában szükségszerűen osztállyá egyesül, forradalom útján uralkodó osztállyá teszi magát, és mint uralkodó osztály a régi termelési viszonyokat erőszakkal megszünteti, akkor e termelési viszonyokkal együtt megszünteti az osztályellentétnek, egyáltalában az osztályoknak a létfeltételeit*, és ezzel sajátmagának mint osztálynak az uralmát is.

A régi polgári társadalom s a vele járó osztályok és osztályellentétek helyébe olyan társulás lép, amelyben minden egyes ember szabad fejlődése az összesség szabad fejlődésének feltétele.

* *Az 1872-es és az azt követő kiadásokban:* egyáltalában az osztályoknak a létfeltételeit *helyett:* létfeltételeit, egyáltalában az osztályokat — *Szerk.*

III. SZOCIALISTA ÉS KOMMUNISTA IRODALOM

1. A REAKCIÓS SZOCIALIZMUS

a) A feudális szocializmus

A francia és az angol arisztokráciát történelmi helyzete arra rendelte, hogy pamfleteket írjon a modern polgári társadalom ellen. Az 1830-as francia júliusi forradalomban, az angol reform-mozgalomban az arisztokráciát ismét legyűrte a gyűlölt felkapaszkodott jövevény. Komoly politikai harcról nem lehetett szó többé. Már csak az irodalmi harc maradt meg számára. De még az irodalom területén is lehetetlenné váltak a restaurációs korszaknak* a régi szólamai. Az arisztokráciának, hogy rokonérzést kelthessen, úgy kellett tennie, mintha szem elől tévesztené saját érdekeit és csakis a kizsákmányolt munkásosztály érdekében formulázná meg vádiratát a burzsoázia ellen. Így készítette elő azt az elégtételt, hogy gúnydalokat énekelhessen új urára, s többékevésbé veszterhes jóslatokat súghasson fülébe.

Ily módon keletkezett a feudális szocializmus — félig siratóének, félig gúnydal, félig a múlt utórez-

* *(1888)* Nem az 1660—1689-es angol restauráció, hanem az 1814—1830-as francia restauráció. — *Engels jegyzete.*

gése, félig a jövő fenyegetődzése — hellyel-közzel szíven találva a burzsoáziát keserű, szellemesen maró ítéletével, de mindig nevetséges hatást keltve azáltal, hogy teljesen képtelen a modern történelem menetének megértésére.

A proletár koldustarisznyát lengették zászlóként kezükben, hogy a népet maguk mögé gyűjtsék. Valahányszor azonban a nép utánuk indult, meglátta hátsó felükön a régi feudális címert, s hangos és tiszteletlen kacagással faképnél hagyta őket.

A francia legitimisták egy része és az „Ifjú Anglia" adták elő ezt a színjátékot.

Amikor a feudálisok azt bizonyítják, hogy a kizsákmányolás általuk alkalmazott módja másféle volt, mint a polgári kizsákmányolás, csak arról feledkeznek meg, hogy ők egészen más és ma már idejüket múlt körülmények és feltételek között zsákmányoltak ki. Amikor bebizonyítják, hogy az ő uralmuk alatt a modern proletariátus nem létezett, csak arról feledkeznek meg, hogy éppen a modern burzsoázia az ő társadalmi rendjüknek a szükségszerű hajtása volt.

Egyébként oly kevéssé titkolják kritikájuknak reakciós jellegét, hogy fő vádjuk a burzsoázia ellen éppen az, hogy annak uralma alatt egy olyan osztály fejlődik, amely az egész régi társadalmi rendet a levegőbe fogja röpíteni.

Sokkal inkább azt vetik a burzsoázia szemére, hogy forradalmi proletariátust, mint azt, hogy egyáltalában proletariátust hoz létre.

A politikai gyakorlatban ezért részt vesznek a munkásosztály ellen irányuló minden erőszakos intéz-

kedésben, a köznapi életben pedig nem tartják méltóságukon alulinak, hogy hangzatos szólamaik ellenére aranyalmákat* szüreteljenek és a hűséget, szeretetet, becsületet a gyapjú-, cukorrépa- és pálinkakalmárkodással cseréljék fel.**

Ahogy a pap mindig egy húron pendült a hűbérúrral, azonképpen a papi szocializmus a feudális szocializmussal.

Mi sem könnyebb, mint a keresztény aszketizmust szocialista mázzal bevonni. Nem kelt-e ki a kereszténység is a magántulajdon ellen, a házasság ellen, az állam ellen? Nem prédikálta-e helyébe a jótékonyságot és a koldulást, a cölibátust és a test sanyargatását, a szerzetesi életet és az egyházat? A szent*** szocializmus csupán az a szenteltvíz, amellyel a pap az arisztokraták bosszúságát megszenteli.

* *Az 1888-as angol kiadásban:* az ipar fájáról lehullott aranyalmákat — *Szerk.*

** *(1888)* Ez főképp Németországra vonatkozik, ahol a földbirtokos arisztokrácia és a junkerok birtokaik nagy részét saját számlájukra, intézőikkel műveltetik meg, és ezenfelül répacukrot gyártanak és burgonyaszeszt főznek nagy mennyiségben. A gazdagabb angol arisztokraták még nem jutottak el idáig, de azok is tudják, hogyan kárpótolhatják magukat földjáradékuk csökkenéséért azzal, hogy nevüket odakölcsönzik többé-kevésbé kétes részvénytársaságok alapítóinak. — *Engels jegyzete.*

*** *Az 1848-as kiadásokban sajtóhiba:* mai [heutig]; a *Hirschfeld-féle kiadásban:* szent [heilig]. *Az 1872-es és az azt követő kiadásokban:* keresztény — *Szerk.*

b) A kispolgári szocializmus

A feudális arisztokrácia nem az egyetlen osztály, amelyet a burzsoázia megdöntött, amelynek életfeltételei a modern polgári társadalomban elsorvadtak és elhaltak. A középkori polgári rend és kisparaszti rend a modern burzsoázia előfutára volt. Az iparilag és kereskedelmileg fejletlenebb országokban ez az osztály még el-eltengődik a felemelkedő burzsoázia mellett.

Azokban az országokban, ahol a modern civilizáció kifejlődött, egy új kispolgárság képződött, amely a proletariátus és a burzsoázia között lebeg és a polgári társadalom kiegészítő részeként állandóan újból képződik; tagjait azonban a konkurrencia szüntelenül letaszítja a proletariátusba, sőt, a nagyipar fejlődésével ők maguk is közeledni látják azt az időpontot, amikor teljesen eltűnnek mint a modern társadalom önálló része, és amikor a kereskedelemben, az iparban és a földművelésben munkafelügyelőkkel és alkalmazottakkal helyettesítik őket.

Olyan országokban, mint Franciaország, ahol a parasztosztály a népességnek jóval több mint a fele, természetes volt, hogy azok az írók, akik a proletariátus érdekében felléptek a burzsoáziával szemben, a burzsoá rendszert bírálva kispolgári és kisparaszti mértékkel mértek, s a kispolgárság álláspontjáról fogták pártját a munkásoknak. Így keletkezett a kispolgári szocializmus. Ennek az irodalomnak Sismondi a feje nemcsak Franciaországban, hanem Angliában is.

Ez a szocializmus felette éleselméjűen szedte ízekre a modern termelési viszonyokban levő ellentmondásokat. Leleplezte a közgazdászok képmutató szépítgetéseit. Cáfolhatatlanul kimutatta a gépi berendezés és a munkamegosztás romboló hatásait, a tőkék és a földbirtok koncentrációját, a túltermelést, a válságokat, a kispolgárok és kisparasztok szükségszerű pusztulását, a proletariátus nyomorát, a termelés anarchiáját, a gazdagság megoszlásának kiáltó visszásságait, a nemzetek között dúló ipari megsemmisítő háborút, a régi erkölcsöknek, a régi családi viszonyoknak, a régi nemzetiségeknek a felbomlását.

Ami azonban a pozitív tartalmát illeti, ez a szocializmus vagy a régi termelési és érintkezési eszközöket akarja visszaállítani és velük együtt a régi tulajdonviszonyokat és a régi társadalmat, vagy pedig a modern termelési és érintkezési eszközöket akarja visszaerőszakolni a régi tulajdonviszonyok keretébe, amelyet ezek már szétfeszítettek, szét kellett hogy feszítsenek. Mindkét esetben reakciós és utópikus egyszerre.

Céhrendszer az iparban és patriarchális gazdálkodás a falun, ebben merül ki minden tudománya.

További fejlődésében ez az irányzat gyáva csömörbe fulladt. *

* *Az 1888-as angol kiadásban az utolsó mondat helyett:* Végül, amikor a kérlelhetetlen történelmi tények eloszlatták az önáltatás minden kábító hatását, a szocializmusnak ez a formája nyomorult csömörbe fulladt. — *Szerk.*

c) A német vagy az „igazi" szocializmus

A franciaországi szocialista és kommunista irodalom, amely egy uralmon levő burzsoázia nyomása alatt keletkezett és az ezen uralom elleni harcnak irodalmi kifejezése, olyan időben került Németországba, amikor a burzsoázia éppen csak megkezdte harcát a feudális abszolutizmus ellen.

Német filozófusok, félfilozófusok és széplelkek mohón rávetették magukat erre az irodalomra, és csak arról feledkeztek meg, hogy ezeknek az írásoknak Franciaországból való bevándorlásával nem vándoroltak be egyszersmind a francia életviszonyok is Németországba. A német viszonyokkal szemben e francia irodalom elvesztette minden közvetlen gyakorlati jelentőségét és tisztán irodalmi ábrázatot öltött. Az igazi társadalomról,* az emberi lényeg megvalósításáról való üres spekulációként kellett megjelennie. Így a XVIII. század német filozófusainak szemében az első francia forradalom követeléseinek csak az volt az értelmük, hogy ezek általában a „praktikus ész" követelései, a forradalmi francia burzsoázia akaratmegnyilvánulása pedig az ő szemükben a tiszta akarat törvényeit jelentette — az akaratét, aminőnek lennie kell, az igazán emberi akaratét.

A német literátorok munkája kizárólag abban állt, hogy az új francia eszméket összhangba hozzák a maguk régi filozófiai lelkiismeretével, vagy jobban

* *Az 1872-es és az azt követő kiadásokban az* Az igazi társadalomról *szók kimaradtak. Az 1888-as angol kiadásban az egész mondat kimaradt. — Szerk.*

mondva, hogy a maguk filozófiai álláspontjáról sajátítsák el a francia eszméket.

Ez az elsajátítás ugyanolyan módon történt, ahogy általában idegen nyelvet szokás elsajátítani: fordítás útján.

Ismeretes, hogy a szerzetesek olyan kéziratokra, amelyeken a pogány ókor klasszikus művei voltak feljegyezve, ráírták a katolikus szentekről szóló ízetlen történeteiket. A német literátorok ennek éppen a fordítottját cselekedték meg a profán francia irodalommal. Filozófiai badarságaikat a francia eredeti mögé írták. Például a pénzviszonyok * francia bírálata mögé ezt írták: „az emberi lényeg külsőlegessé válása", a burzsoá állam francia bírálata mögé pedig ezt: „az elvontan általános uralmának megszüntetése" stb.

Ezeket a francia fejtegetések mögé becsempészett filozófiai szólamaikat elkeresztelték „a tett filozófiájának", „igazi szocializmusnak", „a szocializmus német tudományának", „a szocializmus filozófiai megokolásának" stb.

A francia szocialista-kommunista irodalmat ily módon valósággal kiherélték. És minthogy német ézben ez az irodalom nem fejezte ki többé egyik osztálynak a másik elleni harcát, a német abban a udatban volt, hogy legyűrte a „francia egyoldalúságot", hogy igazi szükségletek helyett az igazság szükségletét, és a proletariátus érdekei helyett az

* *Az 1888-as angol kiadásban:* pénz gazdasági funkcióinak — *Szerk.*

emberi lényeg érdekeit képviselte, az emberét egyáltalában, azon emberét, aki nem tartozik semmiféle osztályhoz, aki egyáltalában nem a valósághoz, hanem csak a filozófiai fantázia ködfellegeihez tartozik.

Ez a német szocializmus, amely a maga esetlen iskolai gyakorlatait oly komolyan és ünnepélyesen vette, és olyan vásári módon kürtölte világgá, eközben fokról fokra elvesztette pedáns ártatlanságát.

A német, főként a porosz burzsoáziának a feudálisok és az abszolút királyság elleni harca, egyszóval a liberális mozgalom komolyabbá vált.

Az „igazi" szocializmus számára tehát adva volt a várva várt alkalom, hogy a politikai mozgalomma szembeszegezze szocialista követeléseit, hogy a hagyományos átkokat szórja a liberalizmusra, a képviseleti államra, a polgári konkurrenciára, a polgári sajtószabadságra, a polgári jogra, a polgári szabadságra és egyenlőségre, s a néptömegnek azt prédikálja, hogy eb ben a polgári mozgalomban semmit sem nyerhet, sőt ellenkezőleg, *mindent* elveszíthet. A német szocializmus éppen jókor feledte el, hogy a francia kritika, amelynek ő szellemnélküli visszhangja volt, feltételezi a modern polgári társadalmat a neki megfelelő anyagi életfeltételekkel és a hozzászabott politikai alkotmánnyal, s hogy mindez csupa olyan előfeltétel, amelynek még csak a kivívásáról van szó Németországban.

A német abszolút kormányoknak és papokból, iskolamesterekből, kurtanemesekből és bürokratákból álló kíséretüknek az „igazi" szocializmus kapóra jött ma-

dárijesztő volt a fenyegetően feltörekvő burzsoázia ellen.

Édeskés kiegészítője volt azoknak a keserű korbácsütéseknek és puskagolyóknak, amelyekkel ugyanezek a kormányok a német munkásfelkeléseket megdolgozták*.

Amikor az „igazi" szocializmus ily módon a német burzsoázia elleni fegyverré vált a kormányok kezében, ugyanakkor közvetlenül is egy reakciós érdeket képviselt, a német rendi polgárság érdekét. Németországban a fennálló állapotok tulajdonképpeni társadalmi alapja a XVI. századból átöröklődött és itt azóta különböző formában mindig újból felbukkanó kispolgárság.

Ennek fennmaradása egyet jelent a fennálló német állapotok fennmaradásával. E kispolgárság retteg a burzsoázia ipari és politikai uralmától, mert a saját biztos pusztulását látja benne, egyrészt a tőke koncentrációja, másrészt egy forradalmi proletariátus felemelkedése következtében. Úgy tűnt néki, hogy az „igazi" szocializmus egy csapásra agyonüti mind a két legyet. S az „igazi" szocializmus járványként terjedt el.

A spekulatív pókhálóból szőtt, finomkodó lelkek szóvirágaival kihímzett, az ömlengő szeretet kedélyharmatától átitatott köntös, ez az agyoncicomázott köntös, amelybe a német szocialisták néhány vézna „örök igazságukat" bebugyolálták, csak növelte árujuk kelendőségét ennél a közönségnél.

* *A Hirschfeld-féle kiadásban:* megdolgozták [bearbeiteten] *helyett:* megválaszolták [beantworteten] — *Szerk.*

A német szocializmus pedig a maga részéről mindinkább felismerte azt a hivatását, hogy ennek a rendi polgárságnak fellengző képviselője legyen.

Kikiáltotta a német nemzetet mintanemzetnek, a német nyárspolgárt pedig mintaembernek. Teljesen visszájára fordított, rejtett, magasabb, szocialista értelmet adott a német nyárspolgár minden hitványságának. Csak a végső következtetést vonta le, amikor egyenesen nekitámadt a kommunizmus „nyersen destruktív" irányzatának és kijelentette, hogy pártatlan fennköltségében fölötte áll minden osztályharcnak. Csekély kivétellel mindaz, ami Németországban mint állítólag szocialista és kommunista mű közkézen forog, ennek az ernyesztő szennyirodalomnak körébe tartozik. *

2. A KONZERVATÍV VAGY BURZSOÁ SZOCIALIZMUS

A burzsoázia egy része orvosolni akarja a *társadalmi visszásságok*at, hogy ezzel a polgári társadalom fennmaradását biztosítsa.

Közgazdászok, emberbarátok, jótétlelkek, a dolgozó osztályok helyzetén javítók, jótékonyságszervezők, állatvédők, antialkoholista egyesületek alapítói, zugreformerek tartoznak ide a legtarkább változatosságban. S ezt a burzsoá szocializmust egész rendszerekké is kidolgozták.

* *(1890)* Az 1848-as forradalmi vihar az egész mocskos irányzatot elsöpörte és képviselőinek elvette a kedvét attól, hogy továbbra is szocializmusban utazzanak. Ennek az irányzatnak fő képviselője és klasszikus típusa Karl Grün úr. — *Engels jegyzete.*

Példaként Proudhon „Philosophie de la misère"-jét említjük meg.

A szocialistáskodó burzsoák a modern társadalom életfeltételeit akarják, a belőlük szükségszerűen fakadó harcok és veszedelmek nélkül. A fennálló társadalmat akarják, az azt forradalmasító és felbomlasztó elemek híjával. Burzsoáziát akarnak proletariátus nélkül. A burzsoázia azt a világot, amelyben ő uralkodik, természetesen minden világok legjobbikának tartja. A burzsoá szocializmus ezt a vigasztaló elképzelést többé vagy kevésbé teljes rendszerré dolgozza ki. Amikor a proletariátust felszólítja, hogy váltsa valóra az ő rendszereit, hogy bevonulhasson az új Jeruzsálembe, akkor alapjában véve nem mást követel tőle, mint azt, hogy rekedjen meg a mai társadalomban, de róla alkotott gyűlöletes elképzeléseit vetkezze le.

E szocializmus egy második, kevésbé rendszeres, de gyakorlatibb formája azzal próbálta elvenni a munkásosztály kedvét minden forradalmi mozgalomtól, hogy kimutatta: nem ilyen vagy olyan politikai változás, hanem csakis az anyagi életviszonyok, a gazdasági viszonyok megváltozása válhat hasznára. Az anyagi életviszonyok megváltoztatásán azonban ez a szocializmus semmiképpen sem a polgári termelési viszonyok eltörlését érti, ami csakis forradalmi úton érhető el, hanem adminisztratív javítgatásokat, amelyek e termelési viszonyok talaján történnek, tehát a tőke és a bérmunka viszonyán mit sem változtatnak, hanem a legkedvezőbb esetben csökkentik a burzsoázia számára uralkodásának költségeit és egyszerűsítik államháztartását.

A burzsoá szocializmus akkor éri el csak igazán a megfelelő kifejezését, amikor puszta szónoki fordulattá válik.

Szabadkereskedelem! a munkásosztály érdekében; védővámok! a munkásosztály érdekében; cellás fogházak! a munkásosztály érdekében; ez a burzsoá szocializmus utolsó szava, az egyetlen, amit komolyan gondol.

A burzsoá szocializmus éppen abban áll, hogy kijelenti, a burzsoák — a munkásosztály érdekében burzsoák.

3. A KRITIKAI-UTÓPIKUS SZOCIALIZMUS ÉS KOMMUNIZMUS

Nem arról az irodalomról szólunk itt, amely minden nagyobb modern forradalomban a proletariátus követeléseinek adott hangot (Babeuf írásai stb.).

A proletariátus első kísérletei, hogy az általános felindulás idején, a hűbéri társadalom megdöntésének időszakában, közvetlenül saját osztályérdekét érvényesítse, szükségszerűen megfeneklettek magának a proletariátusnak fejletlen voltán, úgyszintén felszabadulása anyagi feltételeinek hiányán, hiszen ezek csak a polgári korszak termékei. Az a forradalmi irodalom, amely a proletariátusnak ezeket az első mozgalmait kísérte, tartalmát tekintve szükségszerűen reakciós. Általános aszketizmust és durva egyenlősítést hirdet.

A tulajdonképpeni szocialista és kommunista rendszerek, Saint-Simon, Fourier, Owen stb. rendszerei,

a proletariátus és a burzsoázia közötti harcnak abban az első, fejletlen időszakában bukkannak fel, amelyet előbb tárgyaltunk. (Lásd: Burzsoázia és proletariátus.)

E rendszerek feltalálói látják ugyan az osztályok ellentétét, valamint a szétbomlasztó elemek működését magában az uralkodó társadalomban. De nem látnak a proletariátus részéről semminemű történelmi öntevékenységet, semminemű őt sajátosan jellemző politikai mozgalmat.

Minthogy az osztályellentét fejlődése egy ütemben halad az ipar fejlődésével, ugyanígy nem találják meg a proletariátus felszabadításának anyagi feltételeit sem, és olyan társadalmi tudományt, olyan társadalmi törvényeket kutatnak, amelyek ezeket a feltételeket megteremtenék.

A társadalmi tevékenység helyébe személyes feltaláló tevékenységüknek kell lépnie, a felszabadítás történelmi feltételeinek helyébe képzeletalkotta feltételeknek, a proletariátus fokozatosan végbemenő osztállyá szerveződése helyébe a társadalom külön kieszelt szervezetének. A világ jövendő történelme számukra a maguk társadalmi tervezeteinek propagandájává és gyakorlati megvalósításává oldódik fel.

Tudatában vannak ugyan annak, hogy tervezeteikben főképpen a munkásosztálynak mint a legszenvedőbb osztálynak érdekeit képviselik. A proletariátus csak ebből a szempontból, csak mint a legszenvedőbb osztály létezik számukra.

Az osztályharc fejletlen formája, valamint saját élethelyzetük azonban azzal jár, hogy úgy vélik, ma-

gasan fölötte állnak ennek az osztályellentétnek. A társadalom minden tagjának élethelyzetén, a legjobb sorban levőkén is javítani akarnak. Ezért szüntelen az egész társadalomhoz apellálnak, megkülönböztetés nélkül, sőt kiváltképpen az uralkodó osztályhoz. Hiszen csak meg kell érteni rendszerüket ahhoz, hogy a lehető legjobb társadalom lehető legjobb tervezetének ismerjék el.

Elvetnek tehát minden politikai, s főként minden forradalmi akciót, céljukat békés úton akarják elérni, és megpróbálnak apró, természetesen kudarcba fulladó kísérletekkel, a példa erejével utat törni az új társadalmi evangéliumnak.

A jövendő társadalmának ez a fantasztikus rajza — egy olyan időben, amikor a proletariátus még nagyon fejletlen, tehát maga is még fantasztikusan fogja fel saját helyzetét — a társadalom általános átalakítására irányuló első, sejtelem sugallta törekvéseinek felel meg.

Ezek a szocialista és kommunista írások azonban kritikai elemeket is tartalmaznak. Megtámadják a fennálló társadalom összes alapjait. Rendkívül értékes anyaggal járultak tehát hozzá a munkások felvilágosításához. A jövő társadalmára vonatkozó pozitív tételeik, például a város és a falu közötti ellentétnek, a családnak, a magánszerzésnek, a bérmunkának a megszüntetése, a társadalmi harmónia meghirdetése, az államnak a termelés puszta igazgatásává változtatása — mindezek a tételek csupán azt fejezik ki, hogy eltűnik majd az osztályellentét, amely éppen csak kifejlődőben van, amelyet ők még csak első alaktalan

határozatlanságában ismernek. Ezeknek a tételeknek tehát még tisztára utópikus értelmük van.

A kritikai-utópikus szocializmus és kommunizmus jelentősége fordított viszonyban van a történelmi fejlődéssel. Amilyen mértékben fejlődik és alakul az osztályharc, ugyanolyan mértékben veszti el ez az osztályharcon való képzeletbeli felülemelkedés, az osztályharcnak ez a képzeletben való leküzdése minden gyakorlati értékét, minden elméleti jogosultságát. Ezért ha e rendszerek megalapítói sok tekintetben forradalmiak voltak is, tanítványaik mindenkor reakciós szektákat alkotnak. A proletariátus további történelmi fejlődésével szemben ragaszkodnak a mesterek régi nézeteihez. Ezért következetesen azon igyekeznek, hogy az osztályharc újból eltompuljon és az ellentétek kiegyenlítődjenek. Még mindig álmodoznak társadalmi utópiáik kísérleti megvalósításáról, különálló falanszterek alakításáról, home-kolóniák alapításáról, kis Ikária felállításáról* — az új Jeruzsálem zsebkiadásáról —, és mindezeknek a légváraknak felépítéséhez a polgári szívek és pénzeszsákok emberszeretetére kell apellálniok. Lassacskán az előbb jellemzett reakciós vagy konzervatív szocialisták kate-

* *(1888)* Falanszstereknek hívták a Charles Fourier tervezte szocialista kolóniákat; Ikáriának nevezte Cabet a maga Utópiáját, majd később az általa létesített amerikai kommunista kolóniát. — *(1890)* Home-kolóniáknak (anyaországon belüli kolóniáknak) nevezte Owen a maga kommunista mintatársaságait. Falanszstereknek a Fourier által tervbe vett társadalmi palotákat nevezték. Ikária volt a neve annak az utópikus képzeletbeli országnak, amelynek kommunista intézményeit Cabet vázolta fel. — *Engels jegyzete.*

góriájába süllyednek és már csak abban különböznek tőlük, hogy pedantériájuk rendszeresebb, s hogy fanatikus, babonás hittel bíznak társadalmi tudományuk csodahatásaiban.

Ezért elkeseredetten szembeszállnak a munkások minden politikai mozgalmával, mert azok csakis az új evangéliumban nem bízó vak hitetlenségből fakadhatnak.

Az angliai owenisták, a franciaországi fourieristák amott a chartistákat, emitt a reformistákat támadják.

IV. A KOMMUNISTÁK VISZONYA A KÜLÖNBÖZŐ ELLENZÉKI PÁRTOKHOZ

A II. fejezetben elmondottak után magától értetődik, hogy mi a kommunisták viszonya a már megalakult munkáspártokhoz, tehát az angol chartistákhoz és az észak-amerikai agrár-reformerekhez.

A kommunisták a munkásosztály közvetlen céljaiért és érdekeiért küzdenek, de a jelen mozgalomban egyszersmind a mozgalom jövendőjét képviselik. Franciaországban a kommunisták a szocialista-demokrata* párthoz csatlakoznak a konzervatív és radikális burzsoázia ellen, nem mondva le arról a jogukról, hogy kritikai magatartást tanúsítsanak a forradalmi hagyományokból sarjadzó szólamokkal és illúziókkal szemben.

Svájcban a radikálisokat támogatják, de nem tévesztik szem elől, hogy ez a párt ellentmondásos elemekből áll, egyrészt francia értelemben vett demokrata szocialistákból, másrészt radikális burzsoákból.

* *(1888)* Akkoriban ezt a pártot a parlamentben Ledru-Rollin, az irodalomban Louis Blanc, a napisajtóban a „Réforme" képviselte. A szocialista-demokrata név a névnek ezeknél a feltalálóinál a demokrata vagy köztársasági párt többé-kevésbé szocialista színezetű szekcióját jelentette. — *(1890)* Az akkoriban ma[illegible]át szocialista-demokratának nevező francia párt az volt, amelyet a politikában Ledru-Rollin, az irodalomban Louis Blanc képviselt; annyira különbözött tehát a mai német szociáldemokráciától, mint ég a földtől. — *Engels jegyzete.*

A lengyeleknél a kommunisták azt a pártot támogatják, amelyik az agrárforradalmat vallja a nemzeti felszabadulás feltételének, azt a pártot, amely az 1846. évi krakkói felkelést életre hívta.

Németországban a kommunista párt, mihelyt a burzsoázia forradalmi módon lép fel, együtt küzd a burzsoáziával az abszolút monarchia, a feudális földtulajdon és a kispolgáriság ellen.

Egyetlen pillanatra sem mulasztja el azonban, hogy a munkásokban a lehető legvilágosabban tudatosítsa a burzsoázia és a proletariátus közötti kibékíthetetlen ellentétet, hogy így a német munkások azokat a társadalmi és politikai feltételeket, amelyeket a burzsoáziának uralmával meg kell teremtenie, azonnal mint megannyi fegyvert a burzsoázia ellen fordíthassák, hogy így, a németországi reakciós osztályok megdöntése után, nyomban meginduljon a harc maga a burzsoázia ellen.

Németországra irányítják a kommunisták legnagyobb figyelmüket, mert Németország polgári forradalom küszöbén áll, és mert ezt az átalakulást általában az európai civilizáció előrehaladottabb feltételei között és sokkal fejlettebb proletariátussal hajtja végre, mint Anglia a XVII. és Franciaország a XVIII. században, a német polgári forradalom tehát csak egy proletárforradalom közvetlen előjátéka lehet.

Egyszóval, a kommunisták mindenütt támogatnak a fennálló társadalmi és politikai állapotokkal szembeforduló minden forradalmi mozgalmat.

Mindezekben a mozgalmakban a kommunisták a mozgalom alapvető kérdéseként a tulajdon kérdését

helyezik előtérbe, függetlenül attól, hogy ez a kérdés többé vagy kevésbé fejlett formát öltött-e.

A kommunisták végül mindenütt az egész világ demokratikus pártjainak szövetkezésén és egyetértésén munkálkodnak.

A kommunisták nem titkolják nézeteiket és szándékaikat. Nyíltan kijelentik, hogy céljaik csakis minden eddigi társadalmi rend erőszakos megdöntésével érhetők el. Reszkessenek az uralkodó osztályok egy kommunista forradalomtól. A proletárok e forradalomban csak láncaikat veszíthetik. Cserébe egy egész világot nyerhetnek.

V i l á g p r o l e t á r j a i , e g y e s ü l j e t e k !

MELLÉKLETEK

A KOMMUNISTÁK SZÖVETSÉGÉNEK SZERVEZETI SZABÁLYZATA

ENGELS: A KOMMUNISTÁK SZÖVETSÉGE TÖRTÉNETÉHEZ

A KOMMUNISTÁK SZÖVETSÉGÉNEK SZERVEZETI SZABÁLYZATA

Világ proletárjai, egyesüljetek!

I. szakasz

A SZÖVETSÉG

1. cikkely. A Szövetség célja a burzsoázia megdöntése, a proletariátus uralma, a régi, osztályellentéteken alapuló polgári társadalom megszüntetése és egy új, osztályok nélküli és magántulajdon nélküli társadalom megalapítása.

2. cikkely. A tagság feltétele:

a) ennek a célnak megfelelő életmód és tevékenység;

b) forradalmi energia és buzgó propagandamunka;

c) a kommunizmus elismerése;

d) tartózkodás minden kommunistaellenes politikai vagy nemzeti társaságban való részvételtől, és bármily társaságban való részvétel bejelentése a megfelelő vezető szervnek;

e) engedelmeskedés a Szövetség határozatainak;

f) titoktartás a Szövetség minden ügyében;

g) egyhangú felvétel valamelyik csoportba.

Aki nem felel már meg ezeknek a feltételeknek, azt kizárják. (Lásd VIII. szakasz.)

3. cikkely. Az összes tagok egyenlők és testvérek,

s mint ilyenek kötelesek segíteni egymást minden helyzetben.

4. cikkely. A tagok szövetségi neveket vesznek fel.

5. cikkely. A Szövetség szervezeti felépítése: csoportok, körzetek, vezetőkörzetek, Központi Vezetőség és kongresszusok.

II. szakasz

A CSOPORT

6. cikkely. A csoport legalább három és legfeljebb húsz tagból áll.

7. cikkely. Minden csoport választ egy elöljárót és egy elöljáró-helyettest. Az elöljáró vezeti az ülést, a helyettes kezeli a pénztárt és helyettesíti az elöljárót távolléte esetén.

8. cikkely. Új tagok felvétele a csoport elöljárója és az ajánló tag útján történik, a csoport előzetes hozzájárulásával.

9. cikkely. A különböző csoportok kölcsönösen ismeretlenek egymás előtt és nem folytatnak egymással levelezést.

10. cikkely. A csoportok megkülönböztető neveket vesznek fel.

11. cikkely. Minden tag, aki lakóhelyét megváltoztatja, tartozik erről elöljáróját előzetesen értesíteni.

III. szakasz

A KÖRZET

12. cikkely. A körzet legalább két és legfeljebb tíz csoportot foglal magában.

13. cikkely. A körzeti vezetőség a csoportok elöljáróiból és helyetteseikből áll. Ez saját kebeléből elnököt választ. Levelezést folytat a hozzá tartozó csoportokkal és a vezetőkörzettel.

14. cikkely. A körzeti vezetőség a körzet összes csoportjainak végrehajtó hatalma.

15. cikkely. Magukban álló csoportoknak vagy valamelyik már meglevő körzethez kell csatlakozniok, vagy más magukban álló csoportokkal együtt új körzetet kell alakítaniok.

IV. szakasz

A VEZETŐKÖRZET

16. cikkely. Egy ország vagy egy tartomány különböző körzetei egy vezetőkörzet alá tartoznak.

17. cikkely. A Szövetség körzeteinek tartományonként való beosztását és a vezetőkörzetek kinevezését a Központi Vezetőség javaslatára a kongresszus végzi el.

18. cikkely. A vezetőkörzet a hozzá tartozó tartomány valamennyi körzetének végrehajtó hatalma. Levelezést folytat ezekkel a körzetekkel és a Központi Vezetőséggel.

19. cikkely. Újonnan keletkező körzetek a legközelebb fekvő vezetőkörzethez csatlakoznak.

20. cikkely. A vezetőkörzetek időlegesen a Központi Vezetőségnek és végső fokon a kongresszusnak tartoznak beszámolni.

V. szakasz

A KÖZPONTI VEZETŐSÉG

21. cikkely. A Központi Vezetőség az egész Szövetség végrehajtó hatalma, és mint ilyen a kongresszusnak tartozik beszámolni.

22. cikkely. Legalább öt tagból áll és annak a helységnek körzeti vezetősége választja, amelyet a kongresszus a Központi Vezetőség székhelyéül kijelölt.

23. cikkely. A Központi Vezetőség levelezést folytat a vezetőkörzetekkel. Minden három hónapban jelentést tesz az egész Szövetség állapotáról.

VI. szakasz

KÖZÖS RENDELKEZÉSEK

24. cikkely. A csoportok és a körzeti vezetőségek, valamint a Központi Vezetőség legalább kéthetenként egyszer összeülnek.

25. cikkely. A körzeti vezetőségek és a Központi Vezetőség tagjait egy évre választják, újraválaszthatók és választóik bármikor elmozdíthatják őket.

26. cikkely. A választások szeptember hónapban történnek.

27. cikkely. A körzeti vezetőségeknek a csoportok

vitáit a Szövetség céljának megfelelően kell irányítaniok.

Ha a Központi Vezetőség bizonyos kérdések megvitatását általános és közvetlen érdekűnek tartja, akkor az egész Szövetséget fel kell szólítania ezeknek a megvitatására.

28. cikkely. Az egyes szövetségi tagok legalább háromhavonként, az egyes csoportok legalább havonként kötelesek körzeti vezetőségükkel levélben érintkezni.

Minden körzet köteles legalább kéthavonként a vezetőkörzetnek, minden vezetőkörzet legalább háromhavonként a Központi Vezetőségnek jelentést tenni a maga területéről.

29. cikkely. A Szövetség minden szervének kötelessége, hogy a szervezeti szabályzat keretében saját felelősségére megtegye a Szövetség biztonságához és hathatós működéséhez szükséges intézkedéseket, s ezekről a felsőbb szervet haladéktalanul értesítse.

VII. szakasz

A KONGRESSZUS

30. cikkely. A kongresszus az egész Szövetség törvényhozó hatalma. A szervezeti szabályzat módosítására vonatkozó összes javaslatok a vezetőkörzetek útján a Központi Vezetőségnek küldendők be, s a Központi Vezetőség terjeszti őket a kongresszus elé.

31. cikkely. Minden körzet küld képviselőt.

32. cikkely. 30 tagig minden egyes körzet egy, 60 tagig két, 90 tagig három képviselőt küld stb. A kör-

zetek képviseltethetik magukat olyan szövetségi tagok által is, akik nem az illető körzet területéhez tartoznak.

Ebben az esetben azonban képviselőjüknek részletes megbízólevelet kell küldeniök.

33. cikkely. A kongresszus minden év augusztusában ül össze. Sürgős esetekben a Központi Vezetőség rendkívüli kongresszust hív egybe.

34. cikkely. A kongresszus határozza meg mindenkor, hol legyen a következő évben a Központi Vezetőség székhelye és hol üljön össze a legközelebbi kongresszus.

35. cikkely. A Központi Vezetőség a kongresszuson részt vesz, de szavazati joga nincs.

36. cikkely. A kongresszus minden ülésszak után körlevelén kívül a párt nevében kiáltványt bocsát ki.

VIII. szakasz

A SZÖVETSÉG ELLENI VÉTSÉGEK

37. cikkely. Aki a tagsági feltételeket megsérti (2. cikkely), azt a körülményektől függően vagy eltávolítják, vagy kitaszítják a Szövetségből.

A kitaszítás kizárja az újrafelvételt.

38. cikkely. Kiválás felől csak a kongresszus dönt.

39. cikkely. Egyes tagokat eltávolíthat a körzet vagy a magában álló csoport, azonnal értesítve erről a felsőbb szerveket. Végső fokon ebben is a kongresszus dönt.

40. cikkely. Eltávolított tagok újrafelvételét a körzet indítványára a Központi Vezetőség intézi.

41. cikkely. A Szövetség elleni bűnök ügyében a körzeti vezetőség ítélkezik, s ő gondoskodik az ítélet végrehajtásáról.

42. cikkely. Az eltávolított és kitaszított egyének, valamint általában a gyanús személyek szövetségileg megfigyelés alatt tartandók és ártalmatlanná teendők. Ilyen egyének üzelmeit azonnal jelenteni kell az illető csoportnak.

IX. szakasz

A SZÖVETSÉGI PÉNZEK

43. cikkely. A kongresszus minden egyes országra vonatkozóan megállapítja azt a minimális járulékot, amelyet minden tagnak fizetnie kell.

44. cikkely. Ez a járulék felerészben a Központi Vezetőséghez kerül, felerészben a körzeti, illetve csoportpénztárban marad.

45. cikkely. A Központi Vezetőség a rendelkezésére álló összegeket a következőkre fordítja:

1. a levelezési és ügyintézési költségek fedezésére;
2. propagandaröpiratok kinyomtatására és terjesztésére;
3. a Központi Vezetőség megbízottainak meghatározott célból való kiküldésére.

46. cikkely. A helyi vezetőségek a rendelkezésükre álló összegeket a következőkre fordítják:

1. a levelezési költségek fedezésére;
2. propagandaröpiratok kinyomtatására és terjesztésére;
3. alkalmi megbízottak kiküldésére.

47. cikkely. Azokat a csoportokat és körzeteket,

amelyek hat hónapon át nem rótták le járulékukat a Központi Vezetőségnek, a Központi Vezetőség értesíti a Szövetségből való eltávolításukról.

48. cikkely. A körzeti vezetőségek kötelesek a hozzájuk tartozó csoportoknak legalább háromhavonként elszámolni a kiadásokról és bevételekről. A Központi Vezetőség a kongresszusnak számol el a szövetségi pénzek kezeléséről és a Szövetség pénztár-állományáról. A szövetségi pénzek hűtlen kezelése a legszigorúbb büntetéssel sújtandó.

49. cikkely. Rendkívüli költségeket és a kongresszusok költségeit rendkívüli járulékokból kell fedezni.

X. szakasz

FELVÉTEL

50. cikkely. A csoport elöljárója a felvételre jelentkezőnek felolvassa az 1—49. cikkelyeket, megmagyarázza őket, rövid beszédben külön hangsúlyozza a kötelezettségeket, amelyeket a belépő vállal és azután a következő kérdést intézi hozzá: „Be akarsz-e hát lépni ebbe a Szövetségbe?" Ha „Igen!"-nel felel, az elöljáró becsületszavát veszi, hogy a szövetségi tag kötelezettségeinek eleget fog tenni, a Szövetség tagjává nyilvánítja és a következő ülésen bevezeti a csoportba.

London, 1847 december 8.

Az 1847. őszi, második kongresszus nevében

a titkár *Engels*

az elnök *Karl Schapper*

A KOMMUNISTÁK SZÖVETSÉGE TÖRTÉNETÉHEZ

BEVEZETÉS MARX „LELEPLEZÉSEK A KÖLNI KOMMUNISTA PERRŐL" C. RÖPIRATÁNAK 1885. ÉVI UTÁNNYOMÁSÁHOZ

A kölni kommunisták 1852-ben történt elítélésével legördül a függöny az önálló német munkásmozgalom első időszaka után. Ez az időszak ma jóformán feledésbe merült. Pedig 1836-tól 1852-ig tartott, és a mozgalom, hála a külföldön élő német munkások nagy számának, szinte minden kultúrországban működött. S ez még nem minden. A mai nemzetközi munkásmozgalom lényegében közvetlen folytatása az akkori németnek, amely egyáltalában az *első nemzetközi munkásmozgalom* volt, és belőle kerültek ki sokan azok közül, akik a Nemzetközi Munkásszövetségben a vezető szerepet vállalták. Azok az elméleti alapelvek pedig, amelyeket a Kommunisták Szövetsége az 1847-es „Kommunista Kiáltvány"-nyal zászlajára írt, ma a legerősebb nemzetközi kötelékei az egész proletármozgalomnak mind Európában, mind Amerikában.

Mostanáig e mozgalom összefüggő történetéről csak egy fontosabb forrásmunka van. Ez az úgynevezett feketekönyv, Wermuth és Stieber: „Die Kommunistenverschwörungen des 19. Jahrhunderts"*. 2. rész, Berlin, 1853—54. Ez a fércmunka, amelyet századunk két legnyomorultabb rendőrcsibésze hazudott össze,

* — „A XIX. század kommunista összeesküvései" — *Szerk.*

és amely szándékos hamisításoktól hemzseg, még ma is végső forrása minden e korra vonatkozó nem kommunista írásnak.

Én itt csak vázlatot adhatok, s ezt is csak magára a Szövetségre vonatkozóan; csak azt, ami a „Leleplezések" megértéséhez elengedhetetlenül szükséges. Remélhetőleg módomban lesz még, hogy azt a gazdag anyagot, amelyet Marx és én gyűjtöttünk a nemzetközi munkásmozgalom e dicsőséges ifjúkorának történetéről, egyszer feldolgozzam.

A „Számkivetettek" demokrata-republikánus titkos szövetségéből, amelyet 1834-ben Párizsban német menekültek alapítottak, 1836-ban kiváltak a legszélsőségesebb, többnyire proletár elemek és *Igazak Szövetsége* néven új titkos társaságot alakítottak. Az anyaszövetség, amelyben csak a Jacobus Venedey-szerű legaluszékonyabb elemek maradtak meg, csakhamar egészen elszenderült; amikor a rendőrség 1840-ben kiszimatolta néhány szekcióját Németországban, szinte árnyéka sem volt már önmagának. Az új Szövetség viszont aránylag gyorsan fejlődött. Eredetileg német hajtása volt a babeufista emlékekhez kapcsolódó francia munkás-kommunizmusnak, amely ugyanebben az időben alakult ki Párizsban; követelte a vagyonközösséget mint az „egyenlőség" szükségszerű folyományát. Céljai ugyanazok voltak, mint a többi egykorú párizsi titkos társaságnak: félig propagandaegylet, félig összeesküvés, de a forradalmi cselekvés köz-

pontjának mindig Párizst tekintették, noha korántsem zárkóztak el attól, hogy alkalomadtán németországi puccsokat készítsenek elő. Minthogy azonban a döntő csatatér Párizs maradt, a Szövetség akkor valóban nem volt sokkal több, mint a francia titkos társaságoknak, nevezetesen a vele szoros kapcsolatban álló, Blanqui és Barbès irányította Société des saisons-nak* német ága. A franciák 1839 május 12-én rohamra indultak, a Szövetség szekciói velük meneteltek és osztoztak a közös vereségben.

A németek közül nevezetesen *Karl Schappert* és *Heinrich Bauert* fogták el; Lajos Fülöp kormánya beérte azzal, hogy hosszabb fogság után kiutasította őket. Mindketten Londonba mentek. A nassaui Weilburgból származó Schapper, aki mint a giesseni erdészeti iskola hallgatója 1832-ben tagja volt a Georg Büchner által szervezett összeesküvésnek, 1833 április 3-án ott volt a frankfurti rendőrőrszoba megrohamozásánál, majd elmenekült külföldre, és 1834 februárjában részt vett Mazzini szavojai hadjáratában. Ez az óriás termetű, határozott és tetterős férfi, aki mindig készen állt arra, hogy polgári exisztenciáját és életét kockáztassa, mintaképe volt annak a hivatásos forradalmárnak, amely a harmincas években szerepet játszott. Bár kissé nehézkesen gondolkozott, a jobb elméleti belátás semmiképpen sem volt számára hozzáférhetetlen, ahogy ezt már „demagógból" ** kommu-

* — Évszakok Társaságának — *Szerk.*

** *„Demagógoknak" nevezte Németországban a reakció 1848 előtt a haladó eszmék képviselőit. A német szövetségi államok 1819-es karlsbadi miniszteri konferenciáján több határozatot hoztak (Karls-*

nistává fejlődése is igazolja, s aztán annál hajlíthatatlanabbul kitartott amellett, amit egyszer felismert. Éppen ezért forradalmi szenvedélye néha erősebb volt, mint értelme, de utólag mindig belátta és nyíltan beismerte hibáját. Ember volt a talpán, és amit a német munkásmozgalom megalapításáért tett, felejthetetlen marad.

A frank Heinrich Bauer cipész volt; eleven, fürge, tréfás emberke, akinek kis testében azonban ugyancsak sok ravaszság és elszántság lakozott.

Londonba érkezve — ahol Schapper, aki Párizsban betűszedő volt, most mint nyelvtanár igyekezett megélni — ők ketten ismét összekötötték a Szövetség elszakadt szálait és Londont tették a Szövetség központjává. Itt csatlakozott hozzájuk, ha ugyan már nem korábban Párizsban, *Josef Moll*, kölni órás, középtermetű Herkules — hányszor védte meg Schapperral győzelmesen egy-egy terem bejáratát a rájuk törő ellenfelek százai ellen! —, aki tetterőben és elszántságban legalábbis felért két elvtársával, szellemileg pedig mindkettő fölött állott. Nemcsak született diplomata volt, mint számos kiküldetésének eredményei bizonyították; az elméleti belátás is hozzáférhetőbb volt számára. Mindhármukat 1843-ban ismertem meg Londonban. Ők voltak az első forradalmár proletárok, akiket láttam; és bármennyire eltértek is akkori néze-

badi határozatok) a nemzeti és demokratikus mozgalmak felszámolására és központi vizsgáló bizottságot hívtak létre az ún. „demagóg" üzelmek felderítésére. Hasonló szellemben rendelkezett az 1832-es demagógtörvény (Demagogengesetz) is. — Szerk.

teink a részletekben — mert korlátolt egyenlőségkommunizmusukkal* én akkor még jó adag éppoly korlátolt filozófiai gőgöt szegeztem szembe —, sohasem fogom elfelejteni, hogy ez a három igazi férfi milyen imponálóan hatott rám, aki csak akkor serdültem férfivá.

Londonban, miként csekélyebb mértékben Svájcban is, hasznát vették az egyesülési és gyülekezési szabadságnak. Már 1840 február 7-én megalapították a még ma is fennálló nyilvános Német Munkás Művelődési Egyletet. Ez az egylet a Szövetség számára új tagok toborzóhelyéül szolgált, és mivel, mint mindig, a kommunisták voltak az egylet legtevékenyebb és legintelligensebb tagjai, magától értetődött, hogy annak vezetése egészen a Szövetség kezében volt. A Szövetségnek csakhamar több csoportja, vagy ahogy még akkor nevezték „kunyhója" alakult Londonban. Ugyanezt a kézenfekvő taktikát követték Svájcban és másutt. Ahol munkásegyleteket lehetett alapítani, ezeket ugyanilyen módon használták fel. Ahol a törvények a munkásegyletek alapítását tiltották, dalegyleteket, tornaegyleteket és más efféléket létesítettek. A kapcsolatot nagyrészt a folytonosan elutazó és érkező tagok tartották fenn, akik szükség esetén mint megbízottak is működtek. Mindkét vonatkozásban élénken támogatta a Szövetséget a kormányok bölcsessége, amelyek kiutasításaikkal minden nekik nem tetsző munkást — ez pedig tíz

* Egyenlőség-kommunizmuson, mint említve volt, csupán azt a kommunizmust értem, amely kizárólag vagy túlnyomórészt az egyenlőség követelésére támaszkodik. — *Engels jegyzete.*

közül kilenc esetben a Szövetség tagja volt — megbízottá változtattak.

A helyreállított Szövetség kiterjedése jelentős volt. Nevezetesen Svájcban *Weitling, August Becker* (igen jelentékeny koponya, aki azonban a belső szilárdság hiányán tönkrement, mint annyi német) és mások egy erős, többé-kevésbé Weitling kommunista rendszerére felesküdött szervezetet hoztak létre. Itt nem bocsátkozhatom bele a Weitling-féle kommunizmus bírálatába. De ami ennek mint a német proletariátus első önálló elméleti megmozdulásának jelentőségét illeti, még ma is aláírom Marxnak a párizsi „Vorwärts"-ben 1844-ben megjelent szavait: „Hol mutathatott fel a (német) burzsoázia — filozófusait és írástudóit is beleértve — hasonló művet *a burzsoázia emancipációjáról* — a politikai emancipációról —, mint Weitling munkája: »Garantien der Harmonie und Freiheit«*? Ha összehasonlítjuk a német politikai irodalom józan, megszeppent középszerűségét a német munkások e szertelen és ragyogó bemutatkozásával; ha összehasonlítjuk *a proletariátusnak* ezeket az *óriás gyerekcipőit* a burzsoázia kitaposott politikai cipőinek törpeségével, atlétatermetet kell jövendölnünk e Hamupipőkének." ** Ez az atlétatermet ma előttünk áll, jóllehet növekedése még korántsem ért véget.

Németországban is volt számos, a dolog természete szerint múlóbb jellegű szekció; de a keletkezők száma túlszárnyalta a megszűnőkét. A rendőrség csak hét

* — »A harmónia és a szabadság biztosítékai« — *Szerk.*

** *Lásd Marx és Engels Művei, 1. köt. 404. old.* — *Szerk.*

évvel később, 1846 végén fedezte fel Berlinben (Mentel) és Magdeburgban (Beck) a Szövetség nyomát, de képtelen volt azt tovább követni.

Párizsban az 1840-ben még ott tartózkodó Weitling, mielőtt Svájcba ment, szintén újból összegyűjtötte a szétugrasztott elemeket.

A Szövetség derékhada a szabók voltak. Német szabók mindenütt voltak. Svájcban, Londonban, Párizsban. Az utóbbi városban a német annyira uralkodó nyelve volt ennek az üzletágnak, hogy ismertem ott 1846-ban egy Drontheimből egyenesen Franciaországba hajózott norvég szabót, aki 18 hónap alatt franciául jóformán egy szót sem, de németül kitűnően megtanult. A párizsi csoportok közül 1847-ben kettő túlnyomórészt szabókból állott, egy pedig műbútorasztalosokból.

Mióta a súlypont Párizsból Londonba helyeződött, új mozzanat lépett előtérbe: a Szövetség németből lassanként *nemzetközivé* lett. A munkásegyletben németeken és svájciakon kívül megjelentek mindazon nemzetiségek tagjai is, amelyek túlnyomórészt a német nyelvet használták külföldiekkel való érintkezés eszközéül, tehát jelesen skandinávok, hollandok, magyarok, csehek, délszlávok, de oroszok és elzásziak is. 1847-ben többek között egy egyenruhás angol gárdagránátos is rendszeres törzsvendég volt. Az egylet csakhamar *Kommunista* Munkás Művelődési Egyletnek nevezte magát, és a tagsági igazolványokon a „Minden ember testvér" jelmondat legalább húsz nyelven volt olvasható, ha itt-ott nem is hibátlanul. Akárcsak a nyilvános egylet, a titkos Szövetség is

csakhamar inkább nemzetközi jelleget öltött; eleinte még korlátozott értelemben, gyakorlatilag a tagok különböző nemzetisége révén, elméletileg annak belátása révén, hogy minden forradalomnak ahhoz, hogy győzedelmeskedjen, európainak kell lennie. Tovább még nem mentek; de az alapzat adva volt.

A francia forradalmárokkal a londoni menekültek — az 1839 május 12-i küzdőtársak — révén szoros kapcsolatot tartottak fenn. Ugyanígy a radikálisabb lengyelekkel. A hivatalos lengyel emigráció, akárcsak Mazzini, természetesen inkább ellenfél volt, mint szövetséges. Az angol chartistákat mozgalmuk sajátosan angol jellege miatt mint nem-forradalmárokat mellőzték. Velük a Szövetség londoni vezetői csak később, általam kerültek kapcsolatba.

Az eseményekkel párhuzamosan egyébként is megváltozott a Szövetség jellege. Ámbár még mindig — és akkor teljes joggal — Párizst tekintették a forradalom szülővárosának, a párizsi összeesküvőktől való függésből mégis kikerültek. A Szövetség terjedése fokozta öntudatát. Érezték, hogy egyre jobban gyökeret vernek a német munkásosztályban, és hogy ezek a német munkások történelmileg hivatottak arra, hogy zászlóvivői legyenek Észak- és Kelet-Európa munkásainak. Weitlingben olyan kommunista teoretikusuk volt, akit bátran állíthattak akkori francia versenytársai mellé. Végül pedig a május 12-i tapasztalat megtanította az embereket arra, hogy a puccskísérletektől egyelőre nincs mit várniok. És ha továbbra is minden eseményt a kitörő vihar előjelének értelmeztek, ha egészben fenntartották is a régi, félig kon-

spirációs szervezeti szabályokat, ebben inkább a régi forradalmi dac volt a hibás, amely már kezdett összeütközésbe kerülni a felszínre törő jobb belátással.

Ezzel szemben a Szövetség társadalmi tanítása akármilyen határozatlan volt is, egy igen nagy, de magukban a viszonyokban gyökerező fogyatkozásban szenvedett. A tagok, amennyiben egyáltalában munkások voltak, tulajdonképpen szinte kizárólag kézművesek közül kerültek ki. Kizsákmányolójuk, még a nagy világvárosokban is, többnyire csak kismester volt. Még a nagyméretű, most konfekciónak nevezett szabóság gyakorolta kizsákmányolás is — a szabó-kézművességnek egy nagytőkés számlájára dolgozó háziiparrá való átváltoztatása révén — akkoriban még Londonban is csak kialakulóban volt. Egyfelől ezeknek a kézműveseknek a kizsákmányolója kismester volt, másfelől mind azt remélték, hogy végül maguk is kismesterré lesznek. Amellett az akkori német kézműves még tele volt öröklött céhes képzetekkel. A legnagyobb becsületükre válik, hogy ők, akik maguk még nem is voltak teljes értékű proletárok, hanem csupán a kispolgárságnak a modern proletariátusba átmenőben levő függeléke, amely még nem állt közvetlen ellentétben a burzsoáziával, vagyis a nagytőkével — hogy ezek a kézművesek képesek voltak jövőbeli fejlődésüket ösztönösen előrelátni és, ha még nem is teljes tudatossággal, a proletariátus pártjává alakulni. De az is elkerülhetetlen volt, hogy régi kézműves előítéleteik minden pillanatban gáncsot ne vessenek nekik, mihelyt arról volt szó, hogy a fennálló társadalmat részleteiben bírálják, vagyis gazdasági

tényeket megvizsgáljanak. És nem hiszem, hogy az egész Szövetségben volt akkor egyetlen ember is, aki valaha egy közgazdasági könyvet elolvasott. Ez azonban nem sokat számított; az „egyenlőség", a „testvériség" és az „igazságosság" egyelőre átsegített minden elméleti nehézségen.

Közben a Szövetség és Weitling kommunizmusa mellett kialakult egy másik, ettől lényegesen különböző kommunizmus. Manchesterben szinte orrommal ütköztem bele abba, hogy a gazdasági tények, amelyek az eddigi történetírásban semmilyen vagy csak nagyon lenézett szerepet játszanak, legalábbis a modern világban döntő történelmi erők; hogy ezek az alapjai a mai osztályellentétek keletkezésének; hogy ezek az osztályellentétek pedig azokban az országokban, ahol a nagyipar következtében teljesen kifejlődtek — tehát kivált Angliában — a politikai pártképződés, a pártharcok s ezzel az egész politikai történelem alapjai. Marx nemcsak hogy ugyanerre a nézetre jutott, hanem már a „Deutsch-Französische Jahrbücher"-ben (1844) is olymódon általánosította, hogy egyáltalában nem az állam a feltétele és szabályozója a polgári társadalomnak, hanem a polgári társadalom az államnak, hogy tehát a politikát és annak történetét a gazdasági viszonyokból és azok fejlődéséből kell megmagyarázni, nem pedig megfordítva. Mikor Marxot 1844 nyarán Párizsban meglátogattam, kiderült, hogy az elmélet minden területén tökéletesen egyetértünk, s ekkortól kezdődik közös munkánk. Mikor 1845 tavaszán Brüsszelben újra találkoztunk, Marx a fenti alapokból már főbb vonásokban készen

kifejlesztette materialista történelemelméletét, és most nekiláttunk, hogy az újonnan elért szemléletet a legkülönbözőbb irányokban részleteiben is kidolgozzuk.

Ez a történelemtudományt átalakító felfedezés azonban, amely mint látható, lényegében Marx műve, s amelyből csak igen csekély részt tulajdoníthatok magamnak, közvetlen fontosságú volt az egykorú munkásmozgalom számára. A franciák és a németek kommunizmusa, az angolok chartizmusa most már nem úgy jelent meg, mint véletlen valami, amely éppúgy el is maradhatott volna. Ezek a mozgalmak most már úgy mutatkoztak meg nekünk, mint a modern elnyomott osztálynak, a proletariátusnak a mozgalma, mint az uralkodó osztály, a burzsoázia ellen vívott, történelmileg szükségszerű harcának többé vagy kevésbé kifejlett formái; mint az osztályharcnak a formái, melyet azonban minden korábbi osztályharctól megkülönböztet az az egy körülmény, hogy a mai elnyomott osztály, a proletariátus nem viheti véghez saját felszabadítását anélkül, hogy ugyanakkor az egész társadalmat az osztályokra szakadástól és ezzel az osztályharcoktól meg ne szabadítsa. A kommunizmus pedig most már nem valamely lehetőleg tökéletes társadalomeszménynek a fantázia segítségével való kiagyalását jelentette, hanem belátást a proletariátus által vívott harc természetébe, feltételeibe és ezekből adódó általános céljaiba.

Mármost semmiképpen sem az volt a szándékunk, hogy az új tudományos eredményeket vaskos könyvekben kizárólag a „tudós" világ fülébe súgjuk. Ellen-

kezőleg. Mindketten nyakig benne voltunk már a politikai mozgalomban, volt már bizonyos számú hívünk a művelt körökben, főként Nyugat-Németországban, és bőséges kapcsolatunk a szervezett proletariátussal. Kötelességünk volt, hogy nézetünket tudományosan megalapozzuk; de éppoly fontos volt számunkra az is, hogy az európai és elsősorban a német proletariátust megnyerjük meggyőződésünknek. Mihelyt önmagunkkal tisztába jöttünk, munkához láttunk. Brüsszelben német munkásegyletet alapítottunk, és kezünkbe kerítettük a „Deutsche Brüsseler Zeitung"-ot, amely a februári forradalomig szócsövünk volt. Az angol chartisták forradalmi részével a mozgalom központi lapjának, a „Northern Star"-nak a szerkesztője, Julian Harney útján érintkeztünk. Ennek a lapnak munkatársa voltam. Ugyanígy afféle egyezségben állottunk a brüsszeli demokratákkal (Marx alelnöke volt a Demokrata Társaságnak*) és a francia szociál-demokratákkal, akiknek lapjába, a „Réforme"-ba tudósításokat küldtem az angol és a német mozgalomról. Egyszóval a radikális és a proletár szervezetekkel és sajtószervekkel való kapcsolataink egészen kívánságunk szerint alakultak.

Az Igazak Szövetségével a következőképpen állottunk. A Szövetség létezéséről természetesen tudtunk; 1843-ban Schapper felajánlotta nekem a belépést, amit én akkor magától értetődően elutasítottam. De nemcsak hogy a londoniakkal állandó levelezésben maradtunk,

* *Nemzetközi jellegű társaság, amely egyesítette a belga demokratákat és a Brüsszelben élő politikai emigránsokat. A társaság 1847 szeptemberében alakult. — Szerk.*

hanem még szorosabb érintkezésben voltunk Ewerbeck doktorral, a párizsi csoportok akkori vezetőjével. Anélkül, hogy a Szövetség belső ügyeivel törődtünk volna, minden fontos eseményről értesültünk. Másfelől szóban, levélben és a sajtó útján hatottunk a legjelentősebb szövetségi tagok elméleti nézeteire. Ezt a célt szolgálták különféle kőnyomatos körlevelek is, amelyeket különleges alkalmakkor, amikor az alakulóban levő kommunista párt belső ügyeiről volt szó, küldtünk szét barátainknak és levelezőtársainknak a nagyvilágba. Ezekben néha maga a Szövetség is szóba került. Így például egy fiatal vesztfáliai diák, Hermann Kriege, aki Amerikába ment, ott mint a Szövetség megbízottja lépett fel, társult a kótyagos Harro Harringgal, hogy a Szövetség segítségével kiforgassa sarkaiból Dél-Amerikát. Lapot alapított, amelyben egy „szereteten" alapuló, szeretettől csepegő, fellengző szeretet-ömlengéses kommunizmust prédikált a Szövetség nevében. Mi kikeltünk ez ellen egy körlevélben*, amely nem tévesztette el hatását. Kriege eltűnt a Szövetség színpadáról.

Később Weitling Brüsszelbe jött. De már nem az a naiv fiatal szabólegény volt, aki elámulva saját tehetségén, tisztázni igyekszik, vajon milyen is lehet hát egy kommunista társadalom. Most a fölénye miatt irigyeitől üldözött nagy ember volt, aki mindenütt vetélytársakat, titkos ellenségeket, kelepcét szimatolt; országról országra hajszolt próféta, akinek zsebében kész recept volt a földi mennyország megvaló-

* *V. ö. Marx és Engels Művei, 4. köt. 1—15. old. — Szerk.*

sítására, és aki azt képzelte, mindenki azon igyekszik, hogy ezt tőle ellopja. Már Londonban összekülönbözött a Szövetség embereivel és Brüsszelben sem tudott megférni senkivel, pedig itt különösen Marx és felesége szinte emberfölötti türelmet tanúsítottak iránta. Így csakhamar Amerikába ment, hogy ott kísérelje meg a prófétáskodást.

Mindezek a körülmények hozzájárultak ahhoz a csendes átalakuláshoz, amely a Szövetségben, főként a londoni vezetők között végbement. Hogy a kommunizmus eddigi felfogása — mind a francia egyszerű egyenlőség-kommunizmus, mind a Weitling-féle — elégtelen, az egyre világosabb lett előttük. A kommunizmusnak az őskereszténységre való Weitling kezdeményezte visszavezetése — jóllehet az „Evangelium eines armen Sünders"-ben* zseniális részletek találhatók — Svájcban arra vezetett, hogy a mozgalom jórészt előbb olyan bolondok kezébe került, mint Albrecht, azután olyan kihasználó szélhámos prófétákéba, mint Kuhlmann. Az egyes szépírók terjesztette „igazi szocializmus", francia szocialista szólamoknak elrontott hegeli németségre és érzelgős szeretetömlengésre való lefordítása (lásd a „Kommunista Kiáltvány"-nak a német vagy „igazi" szocializmusról szóló pontját), amelyet Kriege és az illető írásoknak az olvasása vitt a Szövetségbe, már nyálkás erőtlensége miatt is szükségképpen undort keltett a Szövetség régi forradalmáraiban. Az eddigi elméleti elképzelések tarthatatlanságával és a belőlük eredő gya-

* — „Egy szegény bűnös evangéliumá"-ban — *Szerk.*

korlati eltévelyedésekkel szembekerülve, Londonban mindinkább belátták, hogy Marxnak és nekem igazunk van új elméletünkkel. Ezt a belátást kétségtelenül elősegítette, hogy a londoni vezetők között most két olyan férfiú akadt, aki elméleti felismerésre való képesség tekintetében az eddig említetteket jóval felülmúlta: Karl Pfänder miniatűrfestő Heilbronnból és Georg Eccarius szabó Türingiából.*

Elég az hozzá: 1847 tavaszán Moll megjelent Brüsszelben Marxnál és rögtön utána Párizsban nálam, hogy elvtársai nevében ismételten felszólítson bennünket a Szövetségbe való belépésre. Felfogásmódunk általános helyességéről, mondotta, éppúgy meg vannak győződve, mint annak szükségességéről, hogy a Szövetséget a régi konspirációs hagyományoktól és formáktól megszabadítsák. Ha be akarunk lépni, alkalmat adnak nekünk arra, hogy kritikai kommunizmusunkat a Szövetség egy kongresszusán kiáltványban kifejtsük, amelyet azután a Szövetség kiáltványaként közzétesznek; s ugyanígy lehetőségünk lesz közreműködni abban, hogy a Szövetség elavult szervezete helyébe új, korszerű és célirányos szervezet lépjen.

Hogy valamilyen szervezetre a német munkásosztályon belül már csak a propaganda végett is szükség

* Pfänder mintegy nyolc évvel ezelőtt halt meg Londonban. Sajátszerűen éles elméjű fő volt, szellemes, irónikus, dialektikus. Eccarius később tudvalevőleg hosszú évekig a Nemzetközi Munkásszövetség főtitkára volt, míg a Főtanácsban többek között a következő régi szövetségi tagok ültek: Eccarius, Pfänder, Lessner, Lochner, Marx és én. Eccarius később kizárólag az angol szakszervezeti mozgalomnak szentelte magát. — *Engels jegyzete.*

van, és hogy ez a szervezet, amennyiben nem pusztán helyi természetű, Németországon kívül is csak titkos lehet, afelől nem voltak kétségeink. De éppen a Szövetség alakjában már fennállott egy ilyen szervezet. Amit eddig kifogásoltunk ezen a Szövetségen, azt most a Szövetség képviselői maguk ejtették el mint hibásat; bennünket pedig felszólítottak, hogy működjünk közre az átszervezésben. Mondhattunk-e nemet? Semmi esetre sem. Beléptünk tehát a Szövetségbe. Marx Brüsszelben közelebbi barátainkból megalakított egy szövetségi csoportot, én pedig a három párizsi csoportot látogattam.

1847 nyarán Londonban folyt le a Szövetség első kongresszusa, amelyen a brüsszelieket W. Wolff képviselte, a párizsi csoportokat én. Itt mindenekelőtt a Szövetség átszervezését vitték véghez. Ami misztikus elnevezés a konspirációs időkből még megmaradt, most szintén eltörölték; a Szövetség szervezete most csoportokból, körzetekből, vezetőkörzetekből, Központi Vezetőségből és a kongresszusból állott, a neve pedig ettől kezdve „Kommunisták Szövetsége" lett. „A Szövetség célja a burzsoázia megdöntése, a proletariátus uralma, a régi, osztályellentéteken alapuló polgári társadalom megszüntetése és egy új, osztályok nélküli és magántulajdon nélküli társadalom megalapítása" — így szól az első cikkely. Maga a szervezet teljességgel demokratikus volt, választott és bármikor leváltható vezetőségekkel, s már önmagában ez elejét vette minden konspirációs törekvésnek, amely diktatúrát kíván, a Szövetséget pedig — legalábbis közönséges békeidőkre — tisztán propagandatársasággá

változtatta. Ezeket az új szervezeti szabályokat — ilyen demokratikus volt most az eljárás — a csoportok elé terjesztették megvitatásra, aztán a második kongresszus újból megtárgyalta és 1847 december 8-án végérvényesen elfogadta. Szövegük lenyomtatva Wermuth és Stieber könyvében található, I. rész, 239. old., X. Melléklet.

A második kongresszus ugyanazon év november végén és december elején folyt le. Ezen Marx is jelen volt, és hosszabb vitában — a kongresszus legalább tíz napig tartott — védelmezte az új elméletet. Végül minden ellenvetés és kétség elintéződött, az új alapelveket egyhangúlag elfogadták, és Marxot és engem megbíztak a kiáltvány kidolgozásával. Ez mindjárt azután meg is történt. Néhány héttel a februári forradalom előtt Londonba küldtük kinyomatásra. Azóta bejárta a világot, szinte minden nyelvre lefordították, és még ma is a proletármozgalom vezérfonala a legkülönbözőbb országokban. A Szövetség régi jelmondata, „Minden ember testvér", helyébe az új csatakiáltás lépett: „Világ proletárjai, egyesüljetek!", amely a harc nemzetközi jellegét nyíltan hirdette. Tizenhét évvel később ez a csatakiáltás mint a Nemzetközi Munkásszövetség jelszava végigzúgott a világon és ma minden ország harcos proletariátusa zászlajára írta.

Kitört a februári forradalom. Az eddigi londoni Központi Vezetőség rögtön átruházta jogkörét a brüsszeli vezetőkörzetre. De ez a határozat olyan időben érkezett meg, amikor Brüsszelben már tényleges ostromállapot uralkodott, és kivált a németek sehol sem gyülekezhettek már. Valamennyien éppen készültünk

Párizsba menni, és ezért az új Központi Vezetőség elhatározta, hogy ugyancsak feloszlik, egész teljhatalmát Marxra ruházza és felhatalmazza őt, hogy Párizsban nyomban új Központi Vezetőséget alakítson. Alig oszlott szét az öt ember, aki (1848 március 3-án) ezt a határozatot hozta, amikor a rendőrség behatolt Marx lakására, letartóztatta őt és másnap kényszerítette, hogy utazzék Franciaországba, ahová éppen menni akart.

Párizsban csakhamar ismét találkoztunk valamennyien. Ott fogalmaztuk meg a következő, az új Központi Vezetőség tagjai által aláírt okmányt is, amelyet egész Németországban terjesztettek, s amelyből sokan még ma is tanulhatnak egyet-mást:

„A Kommunista Párt követelései Németországban*

1. Egész Németország egységes, oszthatatlan köztársasággá nyilváníttatik.

3. A népképviselők díjazást kapnak, hogy a munkás is helyet foglalhasson a német nép parlamentjében.

4. Általános népfelfegyverzés.

7. A fejedelmi és más feudális földbirtokok, az összes bányák, aknák stb. állami tulajdonná változnak. E földbirtokokon a földművelést nagyban és a tudomány legmodernebb segédeszközeivel a közösség használára űzik.

** Engels itt csak kivonatosan idézi a „Követelések" főbb pontjait. V. ö. Marx és Engels Művei, 5. köt. 1—2. old. — Szerk.*

8. A parasztbirtokokat terhelő jelzálogok állami tulajdonná nyílváníttatnak. A kamatokat e jelzálogokért a parasztok az államnak fizetik.

9. Azokon a vidékeken, ahol a bérleti rendszer van kifejlődve, a földjáradékot, illetve a haszonbért adóként az államnak fizetik.

11. Az összes közlekedési eszközöket: vasutakat, csatornákat, gőzhajókat, utakat, postákat stb. az állam veszi kezébe. Állami tulajdonná változnak és a vagyontalan osztálynak ingyen állnak rendelkezésére.

14. Az örökösödési jog korlátozása.

15. Erős progresszív adók bevezetése és a fogyasztási adók eltörlése.

16. Nemzeti műhelyek létesítése. Az állam garantálja minden munkásnak az exisztenciáját és gondoskodik a munkára képtelenekről.

17. Általános, ingyenes népnevelés.

A német proletariátusnak, kispolgárságnak és kisparasztságnak érdekében áll, hogy teljes energiával munkálkodjék a fenti rendszabályok keresztülvitelén. Mert csak ezek megvalósításával juthatnak el ama milliók, akiket eddig Németországban egy kisszámú csoport kizsákmányolt, és akiket továbbra is igyekezni fognak elnyomatásban tartani, a maguk jogához és ahhoz a hatalomhoz, amely őket mint minden gazdagság létrehozóit megilleti.

A bizottság:

Karl Marx Karl Schapper H. Bauer F. Engels
J. Moll W. Wolff"

Párizsban akkor a forradalmi légiók hóbortja dívott. Spanyolok, olaszok, belgák, hollandok, lengyelek, németek csapatokba verődtek össze, hogy ki-ki felszabadítsa saját hazáját. A német légiót Herwegh, Bornstedt, Börnstein vezették. Minthogy rögtön a forradalom után a külföldi munkások valamennyien nemcsak munkanélkülivé lettek, hanem a közönség még zaklatta is őket, sokan tódultak ezekbe a légiókba. Az új kormány eszközt látott bennük arra, hogy megszabaduljon az idegen munkásoktól, és megadta nekik az étape du soldat-t, azaz útikvártélyt és napi 50 centime menetpótdíjat a határig, ahol aztán a mindig könnyekig meghatott külügyminiszter, a mézesszájú Lamartine, már módját ejtette, hogy elárulja őket illetékes kormányuknak.

Mi a leghatározottabban ellene voltunk ennek a forradalmasdinak. Németország akkori erjedésébe egy inváziót bevinni, mely a forradalmat erőszakkal kívülről importálná, annyit jelentett, mint a forradalmat magában Németországban elgáncsolni, a kormányokat erősíteni, a legionáriusokat pedig — erről Lamartine kezeskedett — védtelenül kiszolgáltatni a német csapatoknak. Mikor aztán Bécsben és Berlinben győzött a forradalom, a légió még inkább céltalanná vált, de már belefogtak, hát játszadoztak tovább.

Mi német kommunista klubot alapítottunk, s ebben azt tanácsoltuk a munkásoknak, hogy maradjanak távol a légiótól, ehelyett egyenként térjenek vissza hazájukba és dolgozzanak ott a mozgalomért. Régi barátunk, Flocon, aki tagja volt az ideiglenes kormánynak, az általunk küldött munkások számára

kieszközölte ugyanazokat az útikedvezményeket, amelyeket a legionáriusoknak ígértek. Ilymódon három-négyszáz munkást juttattunk vissza Németországba, köztük a Szövetség tagjainak nagy többségét.

Ahogy könnyen előrelátható volt, a Szövetség a néptömegek most kirobbant mozgalmához képest túlságosan gyenge eszköznek bizonyult. A Szövetség tagjainak háromnegyede, akik korábban külföldön éltek, a hazatéréssel lakóhelyet változtatott; ezzel addigi csoportjaik nagyrészt feloszlottak, elvesztettek minden kapcsolatot a Szövetséggel. A becsvágyóbbaknak egy része nem is igyekezett visszaállítani ezt a kapcsolatot, hanem ki-ki a saját helyiségében kis különmozgalmat kezdett a saját szakállára. Végül pedig a viszonyok minden egyes kisállamban, minden tartományban, minden városban olyan különbözők voltak, hogy a Szövetség nem adhatott mást, mint egészen általános irányelveket; ezeket pedig sokkal jobban lehetett terjeszteni a sajtó útján. Egyszóval abban a pillanatban, mikor megszűntek az okok, amelyek a titkos szövetséget szükségessé tették, a titkos szövetség is megszűnt bármit jelenteni mint ilyen. Ez azonban a legkevésbé azokat lephette meg, akik csak nemrég tüntették el ugyanezen titkos szövetség konspirációs jellegének utolsó nyomait is.

De most bebizonyosodott, hogy a Szövetség kiváló iskolája volt a forradalmi tevékenységnek. A Rajnánál, ahol a „Neue Rheinische Zeitung" szilárd központ volt, Nassauban, Rajna-Hessenben stb. mindenütt szövetségi tagok állottak a szélső demokratikus mozgalom élén. Ugyanígy Hamburgban, Dél-Német-

országban a kispolgári demokrácia túlsúlya akadályt jelentett. Breslauban Wilhelm Wolff egészen 1848 nyaráig nagy sikerrel tevékenykedett; sziléziai mandátumot is kapott pótképviselőségre a frankfurti parlamentben. Végül Berlinben Stephan Born betűszedő, aki Brüsszelben és Párizsban aktív tagja volt a Szövetségnek, „Munkástestvériség"-et alapított, amely meglehetősen kiterjedt volt, és egészen 1850-ig fennállt. Born, igen tehetséges fiatalember, akinek azonban túlságosan sürgős volt, hogy politikai nagysággá váljék, a legkülönfélébb vegyes elemekkel „testvériesült", csak hogy tömeget hozzon össze, és semmiképpen sem volt az az ember, aki az ellentétes tendenciákba egységet, a káoszba világosságot tudott volna vinni. Ezért aztán az egylet hivatalos közleményeiben tarka összevisszaságban keverednek a „Kommunista Kiáltvány"-ban képviselt nézetek céhemlékekkel és céhkívánságokkal, Louis Blanc- és Proudhon-hulladékokkal, védővámoskodással stb., egyszóval, mindenkit ki akartak elégíteni. Sajátlag sztrájkok, szakszervezetek, termelőszövetkezetek szervezésével foglalkoztak, és megfeledkeztek arról, hogy mindenekelőtt az volt a feladat, hogy politikai győzelmekkel előbb meghódítsuk azt a terepet, amelyen egyedül lehet tartósan keresztülvinni ilyen dolgokat. Amikor aztán a reakció győzelmei a Testvériség vezetőivel megéreztették annak szükségességét, hogy közvetlenül bekapcsolódjanak a forradalmi harcba, a maguk körül csoportosított zűrzavaros tömeg magától értetődően cserbenhagyta őket. Born részt vett az 1849 májusi drezdai felkelésben és szerencsésen megmenekült. A

„Munkástestvériség" azonban, a proletariátus nagy politikai mozgalmával szemközt puszta különszövetségnek bizonyult, amely nagyrészt csak papíron állt fenn, és olyan alárendelt szerepet játszott, hogy a reakció csak 1850-ben, tovább fennálló hajtásait pedig csak több évvel később tartotta szükségesnek betiltani. Bornból, akinek tulajdonképpeni neve Buttermilch, nem lett politikai nagyság, hanem kis svájci tanár, aki már nem Marxot fordítja a céhek nyelvére, hanem a szelíd Renant a maga édeskés németjére.

Párizs 1849 június 13-jával, a német májusi felkelések vereségével és a magyar forradalomnak az oroszok által történt leverésével lezárult az 1848-as forradalom nagy időszaka. De a reakció győzelme egyelőre még korántsem volt végleges. Újjá kellett szervezni a szétugrasztott forradalmi erőket, s köztük a Szövetség erőit is. A viszonyok, mint 1848 előtt, ismét lehetetlenné tették a proletariátus minden nyilvános szervezkedését; újra titokban kellett tehát szervezkedni.

1849 őszén a korábbi Központi Vezetőségek és kongresszusok legtöbb tagja megint találkozott Londonban. Csak Schapper hiányzott még, aki ült Wiesbadenban, de felmentése után, 1850 tavaszán, szintén megérkezett, és Moll, aki miután a legveszélyesebb küldetések és agitációs utazások egész sorát bonyolította le — legutoljára a porosz hadsereg kellős közepén, a Rajna-tartományban lovastüzéreket toborzott a pfalzi tüzérségnek * —, a Willich-féle alakulat besan-

* *A forradalmi hadsereg tüzérségéről van szó, amely 1849 május—júniusában a badeni—pfalzi felkelésben a porosz kormánycsapatok ellen harcolt. — Szerk.*

çoni munkásszázadába lépett be és a Murg melletti ütközetben, a rothenfelsi híd előtt halálos fejlövést kapott. Ezzel szemben most Willich belépett sorainkba. Willich a Németország nyugati részén 1845 óta oly gyakori érzelmi kommunisták közül való volt, tehát már csak azért is ösztönös, titkos ellenzéke a mi kritikai irányunknak. De több volt ennél, valóságos próféta, meg volt győződve a maga személyes küldetéséről, arról, hogy ő a német proletariátusnak a sorstól kijelölt felszabadítója, és mint ilyen, egyenes várományosa a politikai diktatúrának csakúgy, mint a katonainak. A Weitling által korábban hirdetett őskeresztény kommunizmus mellé ezzel egyfajta kommunista iszlám lépett. De ezen új vallás propagandája egyelőre csak a Willich vezénylete alatt álló menekültkaszárnyára szorítkozott.

A Szövetséget tehát újjászervezték, kibocsátották a Függelékben lenyomtatott (IX., 1. sz.) 1850 márciusi Üzenetet,* és Heinrich Bauert megbízottként Németországba küldték. Az Üzenet, amelyet Marx és én szerkesztettünk, még ma is érdekes, mert a kispolgári demokrácia még most is az a párt, amely a legközelebbi, már nemsokára esedékes európai megrázkódtatáskor (az európai forradalmak a mi századunkban — 1815, 1830, 1848—52, 1870 — 15—18 évenként esedékesek) Németországban feltétlenül elsőnek kerül uralomra, mint a társadalom megmentője a kommunista munkásokkal szemben. Egy s más az ott elmon-

* *Utalás Marx „Leleplezések a kölni kommunista perről" c. munkája 1885-ös kiadásának függelékére. Az „Üzenetet" lásd Marx—Engels: Válogatott művek, 1. köt. 83—84. old. — Szerk.*

dottakból tehát még ma is érvényes. Heinrich Bauer küldetését teljes siker koronázta. A kis, kedélyes cipész született diplomata volt. A részben ellanyhult, részben saját szakállukra dolgozó egykori szövetségi tagokat ismét bevitte az aktív szervezetbe, nevezetesen a „Munkástestvériség" akkori vezetőit is. A Szövetség kezdett a munkás-, a paraszt- és a tornaegyletekben az 1848 előttinél sokkal nagyobb mértékben vezető szerepet játszani, úgyhogy már a csoportokhoz intézett következő negyedévi Üzenet, 1850 júniusában megállapíthatta, hogy a kispolgári demokrácia érdekében Németországot beutazó Schurz bonni egyetemi hallgató (a későbbi amerikai exminiszter) „minden hasznavehető erőt már a Szövetség kezében talált" (lásd Függelék, IX., 2. sz.). A Szövetség feltétlenül az egyetlen jelentős forradalmi szervezet volt Németországban.

De hogy ez a szervezet mire szolgáljon, az nagyon lényeges mértékben attól függött, vajon a forradalom újabb fellendülésének kilátásai valóra válnak-e. Ez pedig 1850 folyamán mindinkább valószínűtlenné, sőt lehetetlenné vált. Az 1847-es ipari válságot, amely az 1848-as forradalmat előkészítette, leküzdötték; az ipari virágzásnak új, addig hallatlan periódusa köszöntött be; akinek volt szeme, hogy lásson, és szemét használni is tudta, az előtt szükségképpen világos volt, hogy az 1848-as forradalmi vihar fokozatosan elült.

„Ilyen általános virágzás idején, amikor a polgári társadalom termelőerői oly buján fejlődnek, amennyire ez polgári viszonyok között egyáltalán lehetsé-

ges, *valódi forradalomról szó sem lehet.* Ilyen forradalom csak azokban a periódusokban lehetséges, amikor ez a két tényező: a modern termelőerők és a polgári termelési formák, egymással ellentmondásba kerülnek. Azok a különböző civakodások, melyeket a kontinentális rendpárt egyes frakcióinak képviselői most egymással folytatnak, és amelyekkel egymást kölcsönösen lejáratják, nemhogy új forradalmakra adnának alkalmat, ellenkezőleg, csak azért lehetségesek, mert a viszonyok alapja pillanatnyilag annyira biztos, és — amit a reakció nem tud — annyira *polgári.* A polgári fejlődés feltartóztatására irányuló minden reakciós kísérlet *ugyanúgy vissza fog róla pattanni, mint a demokraták minden erkölcsi felháborodása és minden lelkes szózata.*" Így írtunk Marx és én a „Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue" „Szemle — 1850 májustól októberig" című cikkében, V—VI. füzet, Hamburg, 1850. 153. old.*

A helyzetnek ez a hűvös felfogása azonban sokak szemében eretnekség volt akkor, amikor Ledru-Rollin, Louis Blanc, Mazzini, Kossuth és a kisebb német nagyságok közül Ruge, Kinkel, Goegg és ahogy még hívják őket, Londonban csapatostul álltak össze jövendőbeli ideiglenes kormányokká, nemcsak saját hazájuk, hanem egész Európa számára is, és amikor már nem is kellett egyéb, mint a szükséges pénzt forradalmi kölcsönként Amerikában felvenni ahhoz, hogy az európai forradalom a maguktól értetődő különböző

* *V. ö. Marx—Engels: Válogatott művek, 1. köt. 209. old. — Szerk.*

köztársaságokkal egyetemben azon nyomban megvalósuljon. Csoda-e, hogy olyan ember, mint Willich, lépre ment, hogy Schapper is, régi forradalmi vágyára hallgatva, hagyta magát elbolondítani, hogy a londoni munkások többsége, nagyrészt maguk is menekültek, követte őket a polgári demokrata forradalomcsinálók táborába? Elég az hozzá, az általunk ajánlott tartózkodás ezeknek az embereknek nem volt ínyére; azt akarták, menjünk bele a forradalomcsinálásba; mi ezt a leghatározottabban megtagadtuk. A szakadás bekövetkezett; a továbbiak a „Leleplezések"-ben olvashatók. Azután jött először Nothjung letartóztatása, majd Haupté Hamburgban. Ez utóbbi árulóvá lett, mert megadta a kölni Központi Vezetőség tagjainak nevét és a perben koronatanú lett volna, de rokonai nem akarták megérni ezt a szégyent és elküldték Rio de Janeiróba, ahol később mint kereskedő berendezkedett és érdemei elismeréséül előbb porosz, majd német főkonzul lett. Most megint Európában van.*

A következők könnyebb megértésére közlöm a kölni vádlottak jegyzékét: 1. P. G. Röser, szivarkészítő munkás; 2. Heinrich Bürgers, később mint haladó-

* Schapper a hatvanas évek végén halt meg Londonban. Willich kitüntetéssel harcolt az amerikai polgárháborúban; a Murfreesboro (Tennessee) melletti ütközetben mint dandártábornok mell-lövést kapott, de felgyógyult és mintegy tíz évvel ezelőtt halt meg Amerikában. — A többi fent említett személyről megjegyzem még, hogy Heinrich Bauernak nyoma veszett Ausztráliában, Weitling és Ewerbeck pedig Amerikában halt meg. — *Engels jegyzete.*

párti Landtag-képviselő halt meg; 3. Peter Nothjung szabó, néhány évvel ezelőtt mint fényképész halt meg Breslauban; 4. W. J. Reiff; 5. Dr. Hermann Becker, most kölni főpolgármester és a főrendiház tagja; 6. Dr. Roland Daniels, orvos, néhány évvel a per után meghalt a börtönben szerzett tüdővészben; 7. Karl Otto, vegyész; 8. Dr. Abraham Jacobi, most orvos New Yorkban; 9. Dr. J. J. Klein, most orvos és városi képviselő Kölnben; 10. Ferdinand Freiligrath, aki azonban akkor már Londonban volt; 11. J. L. Ehrhard, kereskedelmi alkalmazott; 12. Friedrich Lessner, szabó, most Londonban. Ezek közül az esküdtszék 1852 október 4-től november 12-ig tartó nyilvános tárgyalások után hazaárulás kísérlete miatt elítélte: Rösert, Bürgerst és Nothjungot 6, Reiffet, Ottót, Beckert 5, Lessnert 3 évi várfogságra, Danielst, Kleint, Jacobit és Ehrhardot felmentették.

A kölni perrel zárul a német kommunista munkásmozgalomnak ez az első időszaka. Közvetlenül az ítélet után feloszlattuk Szövetségünket; néhány hónappal később a Willich—Schapper-féle különszövetség is örök nyugovóra tért.

Egy emberöltő választja el az akkori időket a mostanitól. Akkor Németország a kézművesség és a kézi munkán alapuló háziipar országa volt; most nagy ipari ország, amely még folytonos ipari átalakulásban van. Akkor egyenként kellett felkutatni azokat a munkásokat, akik megértették munkás-helyzetüket és a tőkével való történelmi-gazdasági ellentétüket, mert

ez az ellentét maga is csak keletkezőben volt. Ma az egész német proletariátust kivételes törvények alá kell helyezni, csak hogy némileg lassítsák azt a fejlődési folyamatot, melyben teljes tudatára ébred helyzetének, annak, hogy elnyomott osztály. Akkor annak a kevés embernek, aki eljutott a proletariátus történelmi szerepének felismeréséig, titokban kellett összeállnia, kis 3—20 tagú csoportokban, lopva kellett gyülekeznie. Ma a német proletariátusnak nincs többé szüksége hivatalos szervezetre, sem nyilvánosra, sem titkosra*; az egy nézetű osztályos társak egyszerű, magától értetődő összetartozása elég ahhoz, hogy minden szervezeti szabályzat, vezetőség, határozat és egyéb megfogható forma nélkül megingassa az egész Német Birodalmat. Bismarck döntőbíró Európában, kinn a határon túl; benn azonban napról napra fenyegetőbben nő a magasba a német proletariátusnak az az atlétatermete, amelyet Marx már 1844-ben előre látott, az óriás, aki már nem fér a filiszterekre szabott szűk birodalmi épületbe és akinek hatalmas alkata és széles vállai addig növekednek, amíg majd pusztán azzal, hogy feláll ültéből, a birodalmi alkotmány egész épületét romba dönti. Sőt mi több. Az európai és az amerikai proletariátus nemzetközi mozgalma most annyira megerősödött, hogy nemcsak első, szűk formája — a titkos Szövetség —, hanem még a második, mérhetetlenül átfogóbb formája — a nyilvános Nemzetközi Munkásszövetség — is béklyó lett számára és

* *Célzás a bismarcki politikára, amely megpróbálta megfojtani a proletárpártot. — Szerk.*

a szolidaritás egyszerű, az osztályhelyzet azonosságának belátásán alapuló érzése elég ahhoz, hogy valamennyi ország legkülönbözőbb ajkú munkásai között a proletariátus egy és ugyanazon nagy pártját megteremtse és összetartsa. Azoknak a tanításoknak, melyeket a Szövetség 1847-től 1852-ig képviselt, és amelyeket akkor a bölcs filiszterség mint szélsőséges őrültek agyrémét, mint néhány szétugrasztott szektárius titkos tanítását vállvonogatással intézhetett el, most számtalan hívük van a világ minden civilizált országában, a szibériai bányák elítéltjei között éppúgy, mint Kalifornia aranyásói körében; és e tanítás megalapítója, korának leggyűlöltebb, legtöbbet rágalmazott embere, Karl Marx, élete végén, mindkét világ proletariátusának mindig keresett és mindig készséges tanácsadója volt.

London, 1885. október 8.

Friedrich Engels

TARTALOM

MARX ÉS ENGELS ELŐSZAVAI A „KOMMUNISTA PÁRT KIÁLTVÁNYA" KIADÁSAIHOZ

Marx—Engels: Előszó az 1872-es német kiadáshoz 7
Marx—Engels: Előszó az 1882-es orosz kiadáshoz 10
Engels: Előszó az 1883-as német kiadáshoz 13
Engels: Előszó az 1888-as angol kiadáshoz 15
Engels: Előszó az 1890-es német kiadáshoz 23
Engels: Előszó az 1892-es lengyel kiadáshoz 29
Engels: Az olasz olvasóhoz. (1893) 32

MARX—ENGELS: A KOMMUNISTA PÁRT KIÁLTVÁNYA

I. Burzsoák és proletárok 38
II. Proletárok és kommunisták 57
III. Szocialista és kommunista irodalom 71
1. A reakciós szocializmus 71
a) A feudális szocializmus 71
b) A kispolgári szocializmus 74
c) A német vagy az „igazi" szocializmus 76
2. A konzervatív vagy burzsoá szocializmus 80
3. A kritikai-utópikus szocializmus és kommunizmus 82
IV. A kommunisták viszonya a különböző ellenzéki pártokhoz 87

MELLÉKLETEK

A Kommunisták Szövetségének szervezeti szabályzata 93
Engels: A Kommunisták Szövetsége történetéhez 101

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
A MARXIZMUS—LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK
SZERKESZTŐSÉGE
KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. A borító Erdélyi János munkája. Műszaki vezető Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő Székffy Gyula. A kéziratot 1969. X. 23-án adták nyomdába. Megjelent 1970. I. 31-én, 15 000 példányban, mint az MLKK sorozatban megjelent kötet negyedik — változatlan — kiadása (35 001 — 50 000). Terjedelme 6,6 (A/5) ív. PL — 65 — G — 7075, 690371/1 Zrínyi Nyomda, Budapest F v.: Bolgár Imre igazgató

7,– Ft

A MARXIZMUS—LENINIZMUS
KLASSZIKUSAINAK
KISKÖNYVTÁRA

Az eddig megjelent kötetek:

1. sz. *MARX—ENGELS*
A Kommunista Párt kiáltványa

2. sz. *LENIN*
„Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége

3. sz. *Lenin utolsó írásai*

4. sz. *MARX*
A gothai program kritikája

5. sz. *MARX—ENGELS*
Az I. Internacionáléról

6. sz. *ENGELS*
A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig

7. sz. *LENIN*
Magyarországról

8. sz. *LENIN*
A szocialista gazdálkodásról

9. sz. *LENIN*
A szocialista és tőkésállamok békés egymás mellett éléséről

10. sz. *LENIN*
Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka

11. sz. *LENIN*
Mi a teendő?

12. sz. *ENGELS*
Ludwig Feuerbach és a klasszikus német filozófia vége

13. sz. *MARX—ENGELS*
Technika és társadalom